
La relació de Sant Pere de Rodes amb l'aristocràcia laica als segles IX-XI

Per RAÛL PÉREZ i POZA

INTRODUCCIÓ

Un dels problemes que presenta l'estudi de l'aristocràcia als documents medievals és que tot sovint no podem establir si els personatges esmentats són aristòcrates. En Lluís To va establir diferents criteris de diferenciació. Els aristòcrates es podien diferenciar pels títols de noblesa que acompanyen els seus noms (comte, vescomte i veguer) o pel fet que apareixen com a senyors de castells, o signant com a castllans o *milites* quan és possible identificar-los. A partir de l'any 1133 s'hauria generalitzat l'ús del nom de família en lloc del doble nom. Els autors de vendes de preu molt elevat també devien pertànyer al grup aristocràtic. Tot i que aquest darrer criteri és només aproximatiu. Les vendes als documents datats entre els anys 1033 i 1046 eren majoritàriament de preus relativament modestes. A partir de l'any 1066 i fins al 1100 els nobles encara apareixerien poc als documents de vendes, canvis o definicions. I seria a partir de mitjan segle XII que els nobles apareixerien més sovint als documents de definicions que a altres. A més a més, en Lluís To afegeix entre els nobles els possessors de masos habitats. Entre les donacions podem considerar que el donant és noble quan els objectes donats són: esglésies, rendes eclesiàstiques o diversos masos. En conjunt, a la documentació que estudià semblaria que la participació nobiliària era més evident en les donacions. Segons en Josep M. Salrach, la possessió de cavalls durant els segles IX-X era un element de diferenciació social. Els propietaris de cavalls pertanyien a la classe dominant dels cavallers. En canvi, al segle XI el pagès començà a usar cavalls a les feines del camp. Josep M. Marquès, quan va estudiar els llinatges medievals de l'Empordà, en cercava els indicadors de parentiu i la coincidència en la possessió de propietats i feus. A finals del segle XI la relació de pares a fills s'ha d'intuir per la coincidència d'un dels dos noms que porta cada persona i, entrat el segle XI, preval el costum de portar un nom de localitat.⁽¹⁾

1. TO I FIGUERAS, Lluís, *L'evolució de les estructures familiars en els comtats de Girona, Besalú, Empúries-Peralada i Rosselló (Segles X - principis del XIII)*, tesi doctoral llegida al Departament d'Història Medieval, Paleografia i Diplomàtica de la Universitat de Barcelona, 1989, pàg. 72-76. Va ser publicada l'any 1997, revisada i ampliada: *Família i hereu a la Catalunya nord-oriental (segles X-XII)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat; SALRACH, Josep M., "El procés de feudalització. Segles III-XII", a *Història de Catalunya*, II, Edicions 62, 1989, pàg. 266 i MARQUES, Josep M., "Llinatges medievals de l'Empordà", a *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, 28, (1995), pàg. 87-117.

Els potents eren propietaris de grans dominis territorials molt heterogenis amb els seus elements molt dispersos (viles, camps, masos, boscos, parcel·les i altres béns) i formaven l'estament governant al costat de les famílies comtals i vescomtals. Llurs dominis eren predominants als punts més elevats de la serralada pirinenca entre els segles IX i X. A les valls i peus de muntanya aristocràcia i clergat perdien la primacia en favor d'un equilibri amb els aloers camperols. A les àrees de repoblació les terres del petit camperol aloer hi eren predominants. Estudiant els testaments de l'aristocràcia, en Michel Zimmermann va arribar a veure-hi un comportament idèntic, sigui quin sigui el comtat a què pertanyin. Llurs testaments s'enceten gairebé sempre amb un conjunt de donacions a les principals abadies catalanes. A més a més, els laics poderosos i les grans abadies posseïen uns patrimonis repartits al conjunt dels diferents comtats catalans, ja des de la darrera dècada del segle X. Aquest comportament l'interpretà com una mostra de l'existència de solidaritats regionals.⁽²⁾

L'aristocràcia franca, entre els segles VIII-X, només usava noms ja tradicionals entre els seus avantpassats. La recerca a nivell patrimonial permetria de veure possibles lligams familiars a la possessió d'una mateixa propietat o en l'existència d'una afrontació comuna. La presència de l'alou aristocràtic seria molt majoritària. Finalment, la proximitat a les llistes de subscriptors d'almoines o transaccions i l'elecció d'un o altre testimoni als testaments demostrarien l'existència de possibles lligams familiars. A la zona del baix Lenguadoc, al segle X, la documentació demostraria l'existència d'una important xarxa d'alous aristocràtics que assegurà al grup dominant la seva cohesió i que s'instal·là sota el règim de la senyoria sense el traspalsament que conegueren altres països veïns. De tot això se'n conclou que l'aplicació del concepte de revolució feudal a aquelles terres seria inadequat.⁽³⁾ Segons en Georges Duby, a la regió de Mâconnais, a finals del segle XI l'elecció de noms només respondria a raons culturals. Els cavallers duïen prioritàriament noms dels homes més poderosos de la regió. Els nobles volien ressaltar només els parentius que els interessaven especialment. Mentre que a l'Auvergne, estudiada per Christian Lauranson-Rosaz, l'elecció dels antropònims es relacionava amb la reivindicació dels avantpassats. Una clara voluntat de relligar-se amb els temps senatorials.⁽⁴⁾

El terme noble al segle XI tindria un sentit molt restringit i un ús molt precís. Ens cal entendre per nobles a tota la xarxa de lligams consanguinis i d'aliances que permetien de controlar el poder de les diverses regalies. La

2. Posa com a exemple el testament de Gerosolima de l'any 993. A l'inventari dels béns que donà al seu fill, el vescomte Seniofred, els seus béns es troben als comtats de Girona, Vic, Barcelona, Besalú, Empúries, Vallespir i altres llocs. Vegeu ZIMMERMANN, Michel, "Entre royaume franc et califat, soudain la Catalogne", a *La France de l'an Mil*, (1990), pàg. 92.

3. DUHAMEL-AMADO, Claudie, "L'alleu paysan a-t-il existé en France méridionale autour de l'an Mil?", a *La France de l'an Mil*, Éditions du Seuil, (1990), pàg. 142-152 i de la mateixa autora "Pouvoirs et noblesse dans la Gothie: formation du réseau aristocratique biterrois au Xe siècle", a *Le Roi en France et son royaume autour de l'an Mil*, Picard, (1992), pàg. 160-170.

4. LAURANSON-ROSAZ, Christian, "La romanité du Midi de l'An Mil", a *La France de l'an Mil*, Éditions du Seuil, (1990), pàg. 51-68.

multiplicació d'aquestes regalies va donar lloc a una ampliació d'aquesta noblesa cap als seus aliats i col·laboradors. En canvi, el terme *miles* designaria els servidors dels senyors i a vegades també els servidors de les esglésies. L'origen d'aquests darrers seria divers. Les llistes de testimonis dels diversos documents ens ensenyen homes de poder desigual sota la mateixa designació de *milites*. Aquest terme designaria un guerrer a cavall, una noblesa de llinatge consagrada a la professió militar de la cavalleria, una classe social de segona categoria. Rebien terres, castells, càrrecs, cavall i armes infeudats dels seus senyors. El mot usat individualment també pot designar un senyor feudal o un comte. Pot ser un senyor i alhora estar al servei d'altres. A principis del segle XI els *milites* van rebre o arrencar dels seus senyors l'assignació directa de rendes que paguen els pagesos. Es converteixen en una categoria específica i inferior de la classe feudal. *Milites* i senyors tenen graus de poder diferent però un mateix sistema de valors. Els *milites* tenen per missió imposar l'ordre senyorial. Bisbes i altres autoritats religioses també gaudien dels serveis d'aquests guerrers recurrent als actes violents.⁽⁵⁾ A Catalunya existeixen diversos estudis fets sobre el sorgiment de la noblesa feudal, dels senyors dels castells, les seves arrels familiars i les seves formes d'ascens. Però encara cal insistir en l'estudi del grup dominant o dominical. Aquest grup dominical, de grans propietaris, seria més nombrós que no s'ha acostumat a considerar. La majoria dels aloers que trobem a la documentació hi pertanyerien. Només la pèrdua de la major part de les escriptures ens ha portat a confondre'ls amb pagesos lliures cultivadors.

El grup dels *optimates*, a més de tenir un ampli patrimoni personal, exercien alguna forma de domini polític. Anaven sorgint de les files dels senyors dominicals, sense que puguem establir cap barrera clara entre uns i altres. Dins dels *optimates* unes famílies aconseguiren enlairar-se per a formar la noblesa feudal a l'època posterior, mentre que un altre grup de famílies van ser absorbides per famílies nobles o quedaren reduïdes a la condició de batlles o de simples aloers. Existiria una capa mitjana de grans propietaris sense poder polític almenys conegut.⁽⁶⁾

Als segles X i XI els aristòcrates laics i eclesíastics exercien funcions públiques i com a recompensa rebien concessions beneficiàries, terres i esclaus fiscals, drets públics i erms per rompre. A finals del segle X pocs béns i drets fiscals quedarien sense repartir o apropiar i l'aristocràcia posà la mirada i la mà especialment sobre l'excedent dels aloers i dels aprisiadors, però també sobre els diversos patrimonis monàstics. Apareixen noves senyories.

5. BARTHÉLEMY, Dominique, *L'ordre seigneurial*, 1990, pàg. 44-45 i 127-132; SALRACH, Josep M., "Agressions senyorials i resistències pageses en el procés de feudalització (segles IX-XII)", a *Jornades de debat del Centre de Lectura de Reus: Revoltes populars contra el poder de l'Estat*, (1990), pàg. 24 i 29; ROURA, Gabriel, "La piràmide feudal", a *Història de Girona*, (1991-2000), pàg. 115. Gabriel Roura segueix les *Commemoracions de Pere Albert* del segle XIII; CATAFAU, Aymat, *Les Celleres et la naissance du village en Roussillon (Xe-Xve siècles)*, Perpinyà, Trabucaire, 1998, pàg. 48-50.

6. FELIU I MONFORT, Gaspar, "Societat i economia", a *1 Simposi Internacional sobre els Orígens de Catalunya (Segles VIII-X)*, (1991), pàg. 97-98.

S'enforceixen les famílies dels senyors i dels possessors de castells i progressivament es va anar consolidant llur possibilitat de transmetre per herència els nous drets. Entre els anys 1020 i 1030, segons en Josep Maria Salrach, s'hauria accelerat el procés de privatització dels béns i drets públics, especialment a la zona de frontera. Els nobles s'estimaven més consolidar les conquestes socials i ampliar llurs dominis senyorials sobre la pagesia que no pas els guanys immediats derivats del botí i la soldada de les expedicions a al-Àndalus o la conquesta de noves terres, més lenta i costosa.⁽⁷⁾

ELS COMTES I L'ARISTOCRÀCIA LAICA

Als segles IX i X hom sembla assistir a l'esfondrament de les estructures de poder del món antic. En serien una mostra els litigis per la satisfacció de les càrregues públiques o l'usdefruit o possessió de terres del fisc. Els membres de l'aristocràcia s'enfronten a l'autoritat pública i en privatitzaven els drets.

Josep M. Salrach ens diu que l'Estat alienava els seus recursos materials no renovables en profit dels poderosos i de les institucions que l'integraven. Hi ha una desaccumulació de poder central i d'accumulació de poder local que porta a la creació o ampliació de grans dominis, a l'origen de la senyoria (en els dominis immunes).

Malgrat aquest procés, l'esfondrament no és complert. Els comtes restaven força fidels al model carolingi de garants del dret i la justícia i propers a la concepció religiosopolítica del poder i, en general, no es lliuraven a la sotstracció salvatge. L'aristocràcia no havia creat encara la seva xarxa de patrimonis i senyories.⁽⁸⁾ Aquesta fidelitat era igualment arrelada a la resta de l'Europa mediterrània (les dues penínsules italiana i ibèrica i la part meridional de França), en la qual es verificà un lligam molt fort amb l'esperit de les institucions de l'imperi romà desaparegut i amb un sentit més arrelat de la sobirania.

Al segle X, a Catalunya es van consolidar les diferents cases comtals. La transmissió hereditària del càrrec va esdevenir norma.⁽⁹⁾ Va coincidir amb una obertura de Catalunya a les influències provinents de l'est i del nord. S'establiren contactes amb les terres italianes, provençals i llenguadocianes. Des de l'any 940 i fins l'any 950, els catalans cercaren la protecció d'altres sobirans amb projecció universal: l'emperador romanogermànic i, especialment, el papa. A partir de l'any 950, la protecció papal va substituir la del rei. Els comtats catalans quedaren a mercè de Còrdova i acceptaren la seva tutela. Entre els anys 940 i 974, Catalunya se situà sota la dependència del cali-

7. SALRACH, Josep M., "El procés...", (1989), pàg. 210-214; 266 i 291-299 i TO I FIGUERAS, Luís, *Família*, 1997, pàg. 183-184.

8. SALRACH, Josep M., "Agressions", (1990), pàg. 12-18.

9. SALRACH, Josep M., "El procés...", a *Història de Catalunya*, II, Edicions 62, (1989), pàg. 215-238.

fat. El període situat entre els anys 985 i 988 representa un moment crucial. S'acabaren les relacions entre Catalunya i el regne franc. La destrucció de Barcelona de l'any 985 va fer caducar la protecció califal. La crisi de l'autoritat pública no s'hauria verificat als comtats catalans, en els quals el comte continuava sent vist com a representant reial. Si bé no es pugui parlar d'una marxa cap a la independència, sí que crec que es pot dir que la conjuntura política va despertar entre els diferents dignataris catalans la consciència d'un futur col·lectiu. L'allunyament reial va ser menys profund a Catalunya que a la resta del regne i no va significar pas el rebuig del rei com a autoritat superior o garant de l'ordre jurídic. A partir de l'any 985 i fins l'any 987, assistim a l'emergència del comte sobirà o príncep. L'allunyament pot ser vist com una desacumulació de poder central i una acumulació dels poders locals, que serien dos aspectes d'un procés impel·lit per mutacions estructurals de fons que es produí amb lentitud.⁽¹⁰⁾

El període comprès entre els segles XI i XII no es caracteritza pel regnat de l'anarquia feudal; més aviat un "ordre senyorial" amb l'existència d'un cert equilibri assegurat pels poders locals i l'alou privat. En aquest context caldria desmitificar el paper jugat per una Església que tenia múltiples convivències amb la classe noble: guerra i violència per terroritzar la pagesia, i per fixar-la socialment i territorial, augment de la pressió sobre la producció agrícola, i la renovació periòdica dels lligams vassallàtics i de llinatge, per cercar com a objectiu el regne de l'ordre. L'Església, alhora, mantenia uns estrets lligams amb aquests mateixos poders laics, recolzant-se en reis i prínceps, i aquests en ella, entre els segles IX i XI. Així es desfà un xic la visió que contraposava reis i prínceps, la qual definia com a defensors de l'estament eclesiàstic els primers i contraris els segons. Entre els anys 980 i 1030 es va dislocar el món carolingi en profit dels principats: els comtes es veuen desplaçats pels *sires* dels castells. I aquest fenomen no és negatiu.

Cap principat francès no hauria mort fruit de la crisi senyorial. D'alguna manera, els diferents prínceps es van situar a l'alçada dels castlans per resistir millor el seu atac. En aquest context, el segle XI es podria anomenar el període senyorial. Els principats i la reialesa esdevenen senyories. L'autoritat es divideix entre senyoria castral i principat. Les dinasties comtals guardaren llur prestigi intacte i llurs ambicions sense minva. Podem dir que no cal veure aquest període senyorial com un parèntesi entre la crisi de les estructures carolíngies i l'elaboració de les estructures capètides del "gran reialme" del

10. BONNASSIE, Pierre, *Catalunya, mil anys enrere. Creixement econòmic i adveniment del feudalisme a Catalunya, de mitjan segle X al final del segle XI*, Barcelona, Edicions 62, 1979, vol. I, pàg. 115-160; SALRACH, Josep M., "Entre l'estat antic i el feudal. Mutacions socials i dinàmica políticomilitar a l'occident carolingi i als comtats catalans", a *I Simposi internacional sobre els orígens de Catalunya*, (1991), pàg. 227; ZIMMERMANN, Michel, "Naissance d'une principauté: Barcelone et les autres comtés catalans aux alentours de l'an Mil" i "Hugues Capet et Borrell. À propos de l'indépendance de la Catalogne", a *La Catalogne et la France méridionale autour de l'an Mil*, (1991), pàg. 59-79 i 112-131, i del mateix autor: "Catalogne et regnum francorum. Les enseignements de la titulature comtale", a *I Simposi internacional sobre els orígens de Catalunya*, (1991), pàg. 225-263.

segle XIII. Cal veure'l més pròpiament com el pal de paller de tota la modernització. Entre els anys 1070 i 1130 la fase senyorial desencadenà una dinàmica i una competició. Els principats es desenvoluparen seguint el model senyorial.⁽¹¹⁾

A partir del període que va des de l'any 1040 a l'any 1050 l'aristocràcia s'apoderà del poder comtal: a la Normandia, Llombardia, i l'Illa de França. L'afebliment del poder comtal va propiciar la revolta dels magnats, que es va caracteritzar pels nombrosos enfrontaments i per la formació de diverses bandes privades de guerrers. El segle XI i el XII representen un moment caracteritzat pel regnat de l'ordre senyorial. La senyoria representa la base de l'ordre social. Durant aquest període de temps existiria un cert equilibri social i polític gràcies als poders locals i a l'alou privat. La guerra i la violència no serien indiscriminades i respondrien a la voluntat de sotmetre la pagesia per tal que regni l'ordre i assegurar un creixement de la substracció de la producció agrícola i afermar els lligams vassallàtics i de llinatge. La desigualtat ha de ser vista com la garantia de l'equilibri i el dinamisme. La base sobre la qual reposaria el creixement econòmic i un cert desenvolupament social entre els anys 1000 i 1200. Entre els anys 1020 i 1030 caldria situar una primera batzegada dels diferents principats. Representaria un atac a l'autoritat pública. Els protagonistes serien, sobretot, membres de les clienteleles comtals. Després d'aquests primers anys, a la resta del segle XI la classe dominant s'aproprià dels sectors mal controlats per l'autoritat pública i per l'Església. Senyors i comtes eren emparentats. Aleshores, l'anomenada crisi consistí en tensions dins del mateix grup.⁽¹²⁾ La majoria dels membres dels grups revoltats provenia de l'antiga aristocràcia.

L'arribada del desordre va ser retardada per la solidesa de les institucions públiques. Sembla que va ser força general la manca d'autoritat pública entre els anys 1017 i 1041. Tot indica que les fons escrites de què disposem són anteriors a la mort de la comtessa Ermessenda l'any 1058. L'objecte de disputes eren les terres un cop ja produïen i la possessió de fortaleces. Els primers enfrontaments serien documentats a la zona de frontera, en la qual els poderosos començaren a actuar sols. Els processos judicials es van degradar, va augmentar el nombre de litigis i la llei goda perdía el seu valor com a garantia legal. Per Salrach, el segle XI a Catalunya es caracteritza per la gran ruptura de la jurisdicció. Concretament en el cas català, el comte Ramon Berenguer I, gràcies al seu control sobre l'Església, les assemblees de Pau de Déu i els Usatges de Barcelona, va aconseguir una nova estructura política i consolidà el seu poder a través de les noves convinences amb els membres de la noblesa. Però aquests mantingueren intacte el seu potencial d'agressivitat.⁽¹³⁾

El comte barceloní, mentre que al segle anterior va contrarestar la puixança de la noblesa gràcies al suport que va donar a les comunitats pageses, a

11. BARTHÉLEMY, Dominique, *L'ordre*, 1990, pàg. 10-51, 40-41 i 253-255.

12. BARTHÉLEMY, Dominique, *L'ordre*, 1990, pàg. 8-43.

13. SALRACH, Josep M., "Agressions", pàg. 28-29; TO FIGUERAS, Lluís, *Família*, 1997, pàg. 173-175.

partir d'aquests anys les va deixar de banda. Finalment es va imposar als revoltats, però els resultats de les revoltes van ser la transformació de les relacions socials i l'establiment d'un compromís entre el comte i els aristòcrates, que representa la instauració de la senyoria banal. Va ser a partir de l'any 960 que els comtes de Barcelona van començar a vendre castra. Els beneficiaris van ser sobretot els *fideles* dels documents que esdevenien agents de l'autoritat pública. Aquests pertanyien al grup reduït dels *proceres* que feien costat al comte en la seva tasca de govern. Les comunitats d'aldea van anar quedant sotmeses al castell i al ban senyorial. Arreu, entre els anys 920 i 1020, la construcció de castells era general. Les lluites entre reis, prínceps i comtes eren a l'origen de la seva edificació. Però el dret d'edificar només pertanyia a l'autoritat pública. La promulgació de les noves normes va representar la reglamentació de la jerarquització social ja existent i que s'havia fet més complexa. Els Usatges eren la codificació de la violència i representaven un trencament respecte del dret prefeudal. L'establiment de la senyoria va ser la fórmula estabilitzadora que permeté a l'aristocràcia de captar i repartir-se l'excedent de la producció pagesa. Josep Maria Salrach destacava que el poder comtal en sortí aparentment afavorit. Però la jerarquia eclesiàstica i especialment la noblesa patrimonialitzaven càrrecs, honors i feus establint i reforçant les bases del seu poder. El naixement del nou sistema es caracteritzà per la disseminació de la senyoria i per la ruptura en el domini dels drets i les càrregues públiques. A partir de l'any 1050 aparegué arreu l'exigència més o menys regularitzada d'imposicions (usaticos, albergues i toltes, entre d'altres), algunes antigues i altres noves. I s'establí una xarxa de castellanies per tot el territori. La castllania tenia al seu centre el castell senyorial.⁽¹⁴⁾

Aquest repartiment del poder és un fenomen general, però no presenta pas un caràcter unitari. La senyoria banal de l'any Mil es caracteritzà per ser una juxtaposició més o menys pacífica de castellanies.⁽¹⁵⁾ El comtat barceloní va experimentar una atracció per la vida política de l'Espanya califal.

Emperadors, reis i prínceps exerceixen un control sobre el nomenament dels bisbes, depenent de llur fortuna, noblesa i fidelitat. Les dinasties comtals o ducals i els grans propietaris eren sovint possessors d'una abadia i col·locaven llurs fills dins del capítol o dins del monestir. Les cases comtals usaven els eclesiàstics per a llur obertura a Roma, vers Cluny i vers la resta d'estats carolingis i musulmans. Viatges que han estat interpretats com el fruit d'una certa concepció política i de govern comuna a

14. Podem consultar: BONNASSIE, Pierre, *Catalunya*, tom I, 1981, pàg. 7-25, 73-74 i 103-104; BONNASSIE, Pierre-GUICHARD, Pierre, "Les communautés", (1984), pàg. 86; SALRACH, Josep M., "El procés...", 1989, pàg. 334-335, i del mateix autor: "Agressions", (1990), pàg. 19, i "Entre", (1991), pàg. 216-242; BARTHÉLEMY, Dominique, *L'ordre*, 1990, pàg. 34; BOIS, Guy, *La revolución del año mil. Lourmand, aldea del Mâconnais, de la Antigüedad al feudalismo*, Barcelona, Editorial Crítica, 1991, pàg. 184; ZIMMERMANN, Michel, "Naissance", (1991), pàg. 126; i TO FIGUERAS, Lluís, *Família*, 1997, pàg. 174-178.

15. ZIMMERMANN, Michel, "Aux origines de l'art roman: fragmentation politique, encellulement social et croissance économique", a *Les cahiers de Saint-Michel de Cuxa*, XXIV, Codalet, (1993), pàg. 10-17.

les autoritats laiques i eclesiàstiques.⁽¹⁶⁾ Cadascun d'aquests viatges documenta fins on poden arribar les xarxes de recolzament de les diferents cases comtals i abadies. No és estrany tampoc que, fruit dels contactes amb els monarques germànics, també volguessin intervenir en les eleccions de bisbes i abats.⁽¹⁷⁾

A Catalunya, des dels darrers decennis del segle X fins a començaments del segle XII, a mesura que avança la reconquesta, les autoritats civils i eclesiàstiques fundaren nombrosos monestirs i en restauraren de nous. Per copsar bé aquest interès caldria poder veure en quina proporció uns i altres fan donacions i si es poden establir cicles de major o menor predomini dels diversos estaments socials, i per quines raons s'ha produït aquest recolzament. Però és ben conegut el fort lligam entre les comunitats monàstiques i les autoritats carolíngies o les autoritats locals. Els cenobis tindrien una funció de lloc central en relació amb les demarcacions en què foren dividits els comtats, i els seus abats assumien poders jurisdiccionals, de ban i d'organització i control. Molt sovint esdevenien un domini més dins del patrimoni comtal. D'aquesta importància també en van ser conscients els comtes catalans en el moment en què, amb el rei llunyà, es consolidaven com a autoritat única en relació amb la noblesa local. Consideraven els monestirs part del patrimoni heretat dels avantpassats.⁽¹⁸⁾

La inseguretat causada per la lluita de poders conduïa a les diferents autoritats a atribuir terres fiscals provinents sovint de confiscacions a les abadies. Les terres donades als monjos esdevenien una reserva per reparar i equilibrar els abusos entre els grans. Els monestirs tenien dues funcions, dins de la societat en la qual sorgeixen: eren un acumulador d'energia espiritual que de retruc beneficiava el conjunt de la societat i, acollint l'excés de fills d'una família, ajudava a mantenir l'equilibri demogràfic i econòmic, si més no de manera parcial, sense deixar d'estar incorporats al món de la feudalitat. Els

16. ZIMMERMANN, Michel, "Entre", (1990), pàg. 85-99; SALRACH, Josep M., "Entre l'estat", (1991), pàg. 228-231; i BATET I COMPANYY, Carolina, "L'Església i les esglésies en els inicis del domini comtal a la Marca de Barcelona", a *I Congrés d'història de l'Església catalana*, (1993), pàg. 247-253; BONNASSIE, Pierre, "D'une servitude a l'autre (Les paysans du royaume, 987-1031)", a *La France de l'an Mil*, Éditions du Seuil, (1990), pàg. 136.

17. MUNDÓ, Anscari M., "Aspectes de la cultura i de la ideologia catalana en el primer període comtal", a *El Mil·lenari de la Cerdanya i Catalunya*, (1989), pàg. 67; RIU, Manuel, "La inserció dels monestirs en la societat i l'economia catalanes (segles VIII al XII)", *Quaderns d'Estudis Medievals*, III, núm. 8, (1982), pàg. 467, i Antoni Pladevall: "L'Església secular", a *Història de Catalunya*, II, (1980), i del mateix autor *Història de l'Església a Catalunya*, (Barcelona, 1989).

18. Els reis consideraven que es tractava de casos particulars i que llur política els obligava a controlar les abadies més riques i les situades a regions estratègiques de l'imperi. Són especialment interessants les interpretacions que fan d'aquest fenomen, entre d'altres autors: CHELINI, Jean, *Histoire religieuse de l'occident médiéval*, Paris, 1968; VAUCHEZ, André, *Les laïcs au Moyen Âge: pratiques et expériences religieuses*, Paris, Cerf, 1987; BARTHELEMY, Dominique, *L'ordre*, 1990, i l'*Histoire du christianisme des origines à nos jours*, Paris, Desclée, 1993, tom IV, pàg. 684 i següents. També estudiaren el tema: BOLÒS, Jordi, "El monestir com a institució feudal", a *Temps de monestirs. Els monestirs catalans entorn de l'any mil*, Barcelona, 1999, pàg. 68-82, i RIU, Manuel, "Monaquisme i feudalisme", a *Temps*, 1999, pàg. 89-95.

monestirs benedictins eren grans propietaris agraris, senyors de terres i d'hommes.⁽¹⁹⁾

Entre els segles XI i XII els enfrontaments entre l'aristocràcia laica i l'Església van ser abundants a causa de les donacions pietoses que amputaven els patrimonis privats i l'accés als delmes.

L'Església no escapà a l'assalt de la noblesa durant el segle XI. La noblesa castral disputava a les esglésies parroquials que depenen de bisbes i capítols i als monjos els drets, els béns, les rendes i plusvàlues que posseeixen en els termes dels seus castells. Segons Josep Maria Salrach, és una mena de conflicte d'objectius similars al que enfrontava el comte amb altres senyors. L'Església apareix sovint com la víctima principal de les oposicions i els conflictes, donat el tipus de fonts escrites que coneixem, especialment les seves terres, aous i honors. Molt sovint és la mateixa autoritat pública qui l'ataca. De vegades és el propi comte el protagonista dels atacs més greus.⁽²⁰⁾

LA RELACIÓ DE SANT PERE DE RODES AMB LES AUTORITATS LAIQUES

Comtes i vescomtes

Podem veure que Sant Pere de Rodes no es degué relacionar d'igual forma amb les diferents cases comtals i vescomtals. Va tenir més relació amb la casa comtal d'Empúries-Peralada. Això és així tant si ens referim al segle X com si ens referim al segle XI. Aquesta presència majoritària dels contactes amb aquesta casa comtal de ben segur que té molta relació amb el fet que el mateix monestir és troba situat geogràficament al comtat de Peralada. L'altra casa comtal amb la qual hauria mantingut més relació és la de Barcelona. Però contràriament amb el que succeeix amb la casa comtal d'Empúries, el pas al segle XI hauria significat una minva important d'aquesta relació. Els testimonis de la relació amb els comtes de Besalú, Tolosa i Carcassona també mostrarien aquesta minva datable al segle XI. De la resta de cases comtals i vescomtals (Cerdanya, Pallars Sobirà, Urgell, Rosselló, Conflent i Narbona) se n'han conservat més documents datables al segle XI que no pas de datables al segle X. La diferència no és gaire gran. Però crec que en conjunt poden ser indicadors d'una tendència que caldria verificar amb documentació d'altres cases religioses. La documentació aplegada dels comtes de Cerdanya, Pallars Sobirà, Urgell, Rosselló, i els vescomtes del

19. L'HERMITE-LECLERCQ, Paulette, *Le monachisme féminin dans la société de son temps. Le monastère de La Celle (XIe-début du XVI siècle)*, Paris, Cujas, 1989, pàg. 11; BARTHÉLEMY, Dominique, *L'ordre*, (1990), pàg. 63-64, i IOGNA-PRAT, Dominique, "Entre anges et hommes: les moines "doctrinaires" de l'an Mil" a *La France de l'an mil*, Seuil, (1990), pàg. 245; *Histoire du Christianisme*, pàg. 141-159.

20. SALRACH, Josep M., "Agressions", (1990), pàg. 21-22; CATAFAU, Aymat, *Les Celleres*, 1998, pàg. 42-46. Al Rosselló, especialment entre els anys 1043 i 1172.

Conflent, Narbona mostren una tendència contrària. Els textos datables al segle XI són més nombrosos que els del segle X. Fins i tot, en algun cas tenim documentada una relació al segle XI sense cap relació al X. La relació dels comtes d'Empúries, Barcelona i Besalú amb Sant Pere de Rodes és particular per raons de relació personal entre monjos, abats i comtes, per proximitat geogràfica –com en el cas dels comtats d'Empúries i Besalú– o per la pròpia importància del comtat de Barcelona com a comtat preeminent. Després de la consolidació del cenobi i del seu patrimoni durant el segle X, gràcies sobretot a la seva relació amb els comtes emporitans, barcelonins i besaluencs, al segle XI, Sant Pere de Rodes hauria estès el cercle de relacions als comtats més allunyats del monestir: Cerdanya, Pallars Sobirà, Urgell, Rosselló i als vescomtes del Conflent i de Narbona.

La mena de relació que Sant Pere de Rodes va mantenir amb els diferents comtes es pot agrupar en donacions (donacions, testaments, compravendes), el recolzament comtal (consagració d'esglésies, testimoniatge a judicis i anades a Roma), atacs comtals, judicis contra particulars i el mateix monestir documentat com a honor comtal.

Els comtes d'Empúries i Peralada

El comte Gausbert, al segle X, convertí el càrrec comtal en hereditari i s'aproprià dels drets fiscals, jurisdiccionals i, fins i tot, militars que abans tenia per delegació reial. L'any 959 el seu fill Gausfred ja usava el títol de comte per la gràcia de Déu. Les primeres donacions comtals conegudes, fetes a monestirs, en la zona emporitana, coincideixen amb la consolidació del llinatge, a la mort del comte Gausbert. El seu fill enfortí especialment les abadies de Rodes, Colera, Roses, Sureda i Fontanes entre els anys 945 i 989 i continuà al s. XI entre els anys 1008 i 1116. Les terres de la península del Cap de Creus van ser cedides progressivament als cenobis de St. Pere de Rodes i Sta. Maria de Roses.⁽²¹⁾

Molts autors consideren que la manca d'una seu episcopal pròpia va dur als comtes a recolzar-se de forma especial en els monestirs del seu comtat i a intentar influir en la persona dels bisbes de Girona i Elna.⁽²²⁾

El 2 de desembre de l'any 925 el comte Gausbert i la seva esposa Adelaida vengueren a Blaelgaire un alou anomenat Caempones.⁽²³⁾ El 8 de novembre de l'any 945, el comte Gausfred donà a Sant Pere de Rodes tot l'estany de Castelló amb el dret de pesca, un alou a Camallera, la meitat de

21. BOLÒS, Jordi-HURTADO, Víctor, *Atlas dels comtats d'Empúries i Peralada (780-991)*, Barcelona, Rafael Dalmau, 1999, pàg. 18-61; PUIG I GRIESENBERGER, Anna-RIERA I PAIRÓ, Albert, "Gènesi i consolidació del món feudal", a *Història de l'Alt Empordà*, (2000), pàg. 260-277.

22. BOLÒS, Jordi-HURTADO, Víctor, *Atlas*, 1999, pàg. 66-75, i BOLÒS, Jordi, *El monestir*, 1999, pàg. 74-76.

23. FOSSA, François de, *Monuments pour l'histoire du Roussillon*, (1750-1780), II, núm. 229. Aquest document hauria acabat com títol de propietat de Sant Pere de Rodes.

Miralles i diversos vilars. L'any 945, al moment d'aquesta important donació comtal, Sant Pere de Rodes encara era una cel·la dependent de l'abadia de Sant Esteve de Banyoles, una casa forana al comtat d'Empúries. Les dues darreres donacions comtals rebudes per Sant Pere de Rodes les tenim documentades a finals del segle X. Sant Pere de Rodes ja era independent de Sant Esteve de Banyoles. El 4 de gener de l'any 974, el mateix comte Gausfred donà un extens alou molt proper al monestir. Al seu testament del 20 de febrer de l'any 989, li deixava novament diversos aous. El 7 de juliol de l'any 943 el comte va donar el seu consentiment a l'atorgament del precepte reial del rei Lluís a Tassi. El 29 de setembre de l'any 948, el comte i altres nobles, civils i eclesiàstics recolzaven l'anada de Tassi i d'Acfred a veure el rei Lluís. Tassi, el seu fill Hildesind i l'abat de Banyoles havien resolt les diferències sobre la independència de Sant Pere de Rodes. Finalment, el 8 de setembre de l'any 953 Hildesind, abat de Sant Pere de Rodes, aconseguí de mans del rei Lluís d'Ultramar un nou precepte amb el vistiplau comtal. El rerefons de tots tres documents és l'obtenció de la independència. El dret de pesca va ser objecte d'enfrontament judicial entre Sant Pere de Rodes i un cert Adalbert el 4 d'agost de l'any 968. La resolució final va ser favorable a Sant Pere de Rodes. Només un document del segle X ens du a matisar el recolzament comtal a Sant Pere de Rodes; una butlla del papa Benet VII dirigida al comte Hug d'Empúries. La seva datació és aproximada entre l'octubre de l'any 974 i l'octubre de l'any 983. El papa l'acusa d'haver envaït el castell de Verdera amb les seves pertinences i altres predis pertanyents a Sant Pere de Rodes i li demana que els torni. Aquest document ens permet de plantejar que tal vegada l'actitud de la família comtal no sembla coincident. Entre els anys 974 i 983, el pare d'Hug va mantenir una actitud favorable i un recolzament constant al cenobi. La butlla papal i els fets que exposa plantegen que pare i fill podrien no tenir una mateixa actitud. No sabem com es va resoldre la situació. Pot ser que el comte Hug no hagués actuat sol. El text no ens deixa aclarir ni a qui es refereix ni de quina mena de béns parla. Tampoc no ens permet aclarir si hi havia quelcom de comú entre l'atac del comte Hug i el d'aquests altres personatges.⁽²⁴⁾

Al segle XI esclataren discòrdies entre el comte d'Empúries i el seu cosí del Rosselló per qüestions d'herència, per la impossibilitat de fer compatible la separació; de fet, d'aquells comtats amb uns drets hereditaris encaminats a mantenir alguna mena de condomini. L'any 1014 moria Guislabert I del Rosselló i Hug I i el seu germà van voler restaurar la unitat dels comtats. La pau fou signada el 1020 amb la intervenció de Bernat Tallaferro de Besalú i l'abat Oliba. L'any 1023 Hug I es disputava amb Guifré de Cerdanya i

24. FOSSA, François de, *Monuments*, (1750-1780), II, núm. 229 i 233; ABADAL, Ramon d', *Catalunya carolíngia*, II, 1926-1955, apèndix de Sant Pere de Rodes I; ABADAL, Ramon d', *Catalunya*, apèndix II i III; *Marca hispànica*, CIX i CXVI; VILLANUEVA, J., *Viage literario a las Iglesias de España*, (1803-1852), XIV, apèndix XII, i SIMÓ RODRÍGUEZ, Maria Isabel, "Aportación a la documentación condal catalana (siglo X)", a *Miscelánea de estudios dedicados al profesor Antonio Martín Ocete*, II, (1974), doc. XI.

Guillem de Besalú. Anys abans, a la mort de Ramon Borrell, Hug reclamà sense èxit un alou a Ullastret. El moment àlgid de les disputes cal situar-lo entre 1040 i 1078. Ponç I d'Empúries acusava el comte Gausfred del Rosselló i el seu fill Guislabert de l'incompliment de deures i pactes feudals; ruptures de la Treva de Déu i, sobretot, de danys materials i personals. Els dos comtes són cosins descendents de Gausfred I, que havia repartit els seus dominis entre els seus fills Hug i Guislabert. Entre aquests comtes i els seus descendents es renovaren periòdicament les convinences. Per Aymat Catafau, l'existència d'aquests pactes ja és un senyal de l'existència de tensions, hostilitats i violències entre nobles. Durant el govern d'Hug II, entre l'any 1078 i el 1116 es reprengueren els enfrontaments amb el bisbe de Girona. Hem de veure aquests enfrontaments dins del procés d'afermament de l'autoritat comtal.⁽²⁵⁾

Els documents més nombrosos que coneixem són els que parlen de les donacions, devolucions i compravendes fetes pels comtes d'Empúries. Tot seguit apareix el recolzament comtal i els atacs comtals amb tres documents a cada grup. Els atacs comtals els tenim documentats gràcies a diverses actes de judicis. Contràriament al que succeïa al segle X, els atacs comtals han passat a ser més ben documentats. Un altre grup és el que documenta atacs contra particulars. El comte Hug, que apareixia acusat d'atacar els béns de Sant Pere de Rodes entre els anys 974 i 983, a partir de principis del segle XI apareix reforçant el patrimoni monacal amb diverses donacions de terres. L'any 1006, l'abadia empordanesa va ser afavorida amb dues donacions. Una, el dia 25 d'agost, i l'altra, el dia 3 de novembre. Totes dues donacions representaven la consolidació de les diverses propietats del cenobi a la zona situada entre Castelló i Sant Joan Sescloses, zones veïnes del nucli central de les seves possessions. El 28 d'octubre de l'any 1008, el comte Hug i la seva muller Guisla donaren a Sant Pere de Rodes i a l'església de Sant Baldiri diversos aous erms i de llaurar, situats al comtat de Peralada, al costat del molí de Balaschó. Aquest molí era un dels límits de l'alou rebut per Sant Pere de Rodes de la mateixa casa d'Empúries. El dia 16 de gener de l'any 1029, l'abat Pere Dalmau comprà als comtes, a llur fill Ponç, al comte Gausfred i al seu germà Sunyer un extens alou que permetia ampliar-ne un altre que ja era prou gran a una zona propera al cenobi. Els comtes només es reservaven la propietat dels boscos de Jòncols, Vinya Vella i de Sant Romà. El dia 13 de juliol de l'any 1064, el comte Ponç i la seva muller Adalez cediren el seu fill Pere a l'abadia per tal que formés part de la comunitat de monjos. En concepte d'herència paterna i materna, el cenobi va rebre el bosc de Sant Romà. El dia 19 de maig de l'any 1078, el comte Ponç, al seu testament, donà a Sant Pere de Rodes un mas situat a Vilademat, el delme dels estanys de Belcaire i de Castelló i el delme del peix dels homes de Vilahut, la con-

25. SALRACH, Josep Ma., "Agressions", (1990), pàg. 18-19; CATAFAU, Aymat, *Les celleres*, 1998, pàg. 46-50; PUIG I GRIESSENBERGER, Anna-RIERA I PAIRÓ, Albert, "Gènesi", 2000, pàg. 277-278.

damina de Tadeho i la meitat de l'alou i l'església d'Alamans i altres propietats als comtats de Peralada i del Rosselló. El 5 de gener de l'any 1081, el comte Hug tornava a Sant Pere de Rodes un alou que fou d'en Guillem Dalmau, vescomte de Rocabertí. El comte Ponç, pare d'Hug, l'hauria usurpat injustament. Hug el tornà a canvi de tres-cents seixanta sous. El comte Hug, després d'haver atacat les propietats del cenobi a finals del segle X, tornava a fer-ho l'any 1021. L'abat Pere es queixà davant la Santa Seu de l'opressió de què era objecte, però sense aclarir de quina mena d'atac es tractaria. Disposem d'un document que ens diu que l'abat Pere envià una carta al Papa l'any 1022, en la qual denunciava que el comte emporità i el de Besalú no s'havien escoltat el manament papal. Potentats i poble menystingueren la resolució papal. Tampoc els bisbes, tret d'Oliba bisbe de Vic, Guifred arquebisbe de Narbona, Esteve d'Agde i Esteve d'Autun, havien fet res contra aquest atac. L'abat demana l'excomunió del comte Guifred de Besalú, mentre que demana que no es castigui el comte Hug d'Empúries. Aquest comte Hug, el comte Guifred i la vescomtessa Ermessendis donaren el seu consentiment per tal que els bisbes consagressin la nova església de Sant Pere de Rodes i s'excomunicuessin els invasors. El document no identifica enlloc aquests invasors ni quins béns van ser envaïts. El comte emporità, recolzat pel de Besalú, hauria atacat diversos béns de Sant Pere de Rodes, però finalment s'hauria fet enrere. El moviment contra l'abadia empordanesa sembla que seria força més ampli que un simple atac comtal. En principi agruparia dos comtes i diversos potentats de qui no en coneixem la identitat, però que crec que es pot suposar que serien dels comtats d'Empúries-Peralada i Besalú i el poble. A més a més, diversos bisbes de qui malauradament no en coneixem la identitat no s'hi haurien oposat. Segons el text de l'any 1022, el comte d'Empúries s'hauria fet enrere fins a donar el seu visticplau a la nova consagració de la nova església del monestir i l'excomunicació dels invasors.²⁶ El 6 d'octubre de l'any 1054, el monestir s'enfrontava judicialment al comte Ponç. La raó era la disputa de la possessió d'unes vinyes del clergue Blandocius que finalment tornaren a mans dels monjos de Sant Pere de Rodes. Com a hipòtesi podem plantejar que el clergue Blandocius hagués gaudit de les vinyes com a donació vitalícia dels comtes. A la seva mort els comtes haurien volgut recuperar les vinyes i cedir-les a en Berenguer Odó i al seu germà Guillem. Però Sant Pere de Rodes en reclamava la propietat basant-se en una suposada donació de la qual no he localitzat el text. Finalment, i contra els interessos dels dos germans, els comtes cediren tots els seus drets a Sant Pere de Rodes. Gràcies a la devolució feta pel comte Hug el 5 de gener de l'any 1081, sabem que el seu pare,

26. MARQUÈS, Jaume, "Documents sobre Castelló d'Empúries", a *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, (1976), pàg. 159-206; *Marca*, CLVIII; FOSSA, F. de, *Monuments*, núm. 236; ROVIRA I VIRGILI, Antoni, *Història de Catalunya*, III, 1976, III, pàg. 574, nota a peu de pàgina núm. 6 i TAVERNER I D'ARDENA, J. de, *Historia de los condes de Empúries y Peralada*, 1881, pàg. 73; *Marca*, CXCIV; NEGRE PASTELL, Pelayo, "Dos importantes documentos del conde de Ampúries Poncio I", a *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, XIV, (1960), doc. II, i FOSSA, F. de, *Monuments*, núm. 239.

el mateix comte Ponç del text abans comentat, l'hauria arrabassat a Sant Pere de Rodes. El vescomte Guillelmus Dalmacii de Rocabertí va concedir al seu fill Arnallo Guillelmi el dit alou. Però a la seva mort l'alou havia de passar a ser de Sant Pere de Rodes. El dit Arnallo ho va incomplir i va fer-ne donació testamentària al seu fill Ermegaudó, i va establir que a la mort d'aquest havia de passar a ser de Sant Pere de Rodes. El difunt comte Ponç hauria dit al seu fill que demanés clemència per la injustícia comesa per ell. Per aquesta devolució el comte Hug cobrà mil tres-cents seixanta sous de Besalú. No sabem en quin moment el comte Ponç, que governà entre els anys 1040 i 1078, hauria arrabassat a Sant Pere de Rodes l'alou. Però tenim notícies que el comte Ponç, pocs anys abans de la convinença comtal de l'any 1085, en una llista de greuges feta contra Gausfred i Guislabert del Rosselló, es queixava de les actuacions dels homes de Perpinyà, que havien malmès l'església de Pollestres i la seva cellera que era alou de Sant Pere de Rodes.⁽²⁷⁾

Diverses vegades els comtes emporitans presidiren litigis en què Sant Pere de Rodes diu que defensava els seus interessos contra els atacs de particulars. El dia 7 d'abril de l'any 1043, els prínceps Ponç i Gausfred presidiren el judici entre Sant Pere de Rodes i uns homes que injustament haurien tingut vinyes i terres allí on vivien al costat de Miralles. Segons els monjos, eren terres que el monestir havia rebut del comte Gausfred. Es realitzà l'anomenat judici de l'aigua freda. La sentència afavorí Sant Pere de Rodes. El 28 de novembre de l'any 1079, el comte Hug presidia un nou judici en què una dona anomenada Arsendis i el seu fill van ser acusats d'haver atacat i robat a l'abat de Sant Pere de Rodes. Els acusats es ficaren sota el dret, justícia i defensa del comte. Van ser declarats culpables després de la celebració del judici de l'aigua bullent. Davant del fet, el comte, en lloc de protegir-los, els lliurà. El mateix comte presidia un judici en què la sentència va ser novament favorable a l'abadia. Era el dia 5 d'octubre de l'any 1093. Matfred, abat de Sant Esteve de Banyoles, reclamava la possessió de les esglésies de Sant Joan Sescloses, Sant Ciprià de Pineda, Sant Genís i Sant Tomàs. La resolució final va ser a favor de Sant Pere de Rodes.

A tres textos hi apareix el recolzament de diferents comtes, que assistiren a diverses consagracions d'esglésies a les quals també hi assistiren els monjos i abats de Sant Pere de Rodes. La primera data de l'any 1022 i la darrera de l'any 1064. Tradicionalment, aquesta assistència comuna a aquesta mena d'actes es mostra com un exemple de recolzament directe entre les diverses autoritats laiques i religioses que pertanyien a un mateix grup social amb una mateixa concepció del govern dels comtats, diòcesis o abadies com un afer comú.⁽²⁸⁾

27. BOLÒS, Jordi, *Els monestirs*, 1999, pàg. 82. Recull la notícia de CATAFAU, Aymat, *Les cel·leres*, 1998, pàg. 507.

28. Marca, CXCIV, CCXXVI, CCXL i CCLVI; MONSALVATJE I FOSSAS, F., "Notícies Històriques", VII, Olot, Impremta Aubert, (1896), núm. XX; VILLANUEVA, J. *Viage*, XV, (1851), doc. XVII; FOSSA, F. de, *Monuments*, II, núm. 239.

Els comtes de Barcelona

El grup de les donacions, especialment les testamentàries, forma el grup més nombrós dels documents coneguts. Sant Pere de Rodes va rebre alous i bes-tiar. El testament del comte Seniofred de l'1 d'octubre de l'any 966 és el primer que coneixem, i el del comte Borrell el darrer, l'any 993. Sant Pere de Rodes va rebre diferents propietats agràries. El 7 de febrer de l'any 942 rebé un alou situat al Conflent, a la vila que anomenen Vilella, mentre que el 25 de juny de l'any 945, el comte Suniarius va donar diverses propietats situades al comtat de Girona. Les donacions testamentàries ens han permès de veure que un dels comtes que recolzà l'abadia va ser Borrell II. Aquest comte actuà com a testimoni del reconeixement de drets de pesca feta pel comte emporità el 4 d'agost de l'any 968. Novament, el 26 de maig de l'any 987, el comte Borrell afavorí Sant Pere de Rodes sentenciant al seu favor i contra les pretensions de les filles de na Guiriberga. El comte Suniarius, el 25 de juny de l'any 945, hauria donat el seu visticplau i aconsellà a Acfred, abat de Banyoles, i a Tassi que compareguessin davant del rei per corroborar la independència definitiva de Sant Pere de Rodes, segons que recull el precepte del 29 de setembre de l'any 948.

Al segle XI el recolzament degué ser menor. Només ens ha arribat una font documental que en parli. La comtessa Ermessenda, el 25 de setembre de l'any 1057, va deixar cinquanta mancosos a Sant Pere de Rodes. Un sol document és una base molt petita, però ens deixa entreveure un possible canvi en l'actitud comtal. Sant Pere de Rodes ja no rebé terres ni alous, que eren les propietats més donades durant el segle X.

Els comtes del Rosselló

El comtat del Rosselló és un dels comtats en els quals les possessions de Sant Pere de Rodes eren més nombroses. A principis del segle XI, el 25 d'agost de l'any 1006 i el 3 de novembre del mateix any el comte Guislabert, conjuntament amb el comte Hug d'Empúries, dóna diversos alous prop de Sant Joan Sescloses, al comtat de Peralada i prop del vilar d'en Framaricho. Després d'aquestes donacions, no és fins a finals de segle que veiem novament els comtes del Rosselló. Del 29 de maig de l'any 1085 tenim dos documents signats altra vegada pels comtes del Rosselló i d'Empúries alhora. Es tracta de la convinença i la carta de garantia de l'anterior convinença.⁽²⁹⁾

De no ser pel petit nombre de fonts que sembla que s'han conservat, podríem dir que els comtes rossellonesos recolzaren directament l'abadia empordanesa amb diverses donacions de terres. Però sempre apareixen actuant al costat dels comtes d'Empúries. Aleshores, les donacions sembla

29. *Marca*, CIX; MARQUÈS, J., "Documents", (1976), *Marca*, CLVIII; RIUS SERRA, J., *Cartulario*, de Sant Cugat del Vallès, Barcelona, CSIC, 1945-1947, document 698, i MIQUEL ROSSELL, F., *Liber Feudorum Maior*, Barcelona, CSCI, 1945-1947, document 699.

que respondrien a un desig compartit de consolidar el cenobi. A més a més, els béns rebuts eren tots situats al comtat de Peralada, ben a prop d'altres propietats de l'abadia. Per tant, cal veure el recolzament comtal als diferents monestirs i seus episcopals com un aspecte més de la gestió política del comtat. En són un exemple els dos documents del dia 29 de maig de l'any 1085.

Els comtes de Besalú

El 29 de setembre de l'any 948 el comte Guifred i molts altres nobles civils i eclesiàstics donaren el seu vistiplau al viatge de Tassi i l'abat Acred de Banyoles davant del rei franc. Finalment, l'abril de l'any 979, el mateix abat Hildesind acompanya el bisbe de Girona i el comte de Besalú i altres jerarques durant un viatge a Roma del qual Hildesind en tornà amb una butlla papal. El suport rebut per part dels comtes de Besalú no es va reduir al recolzament davant d'altres autoritats. A més a més, van fer donacions importants; fins i tot abans de l'any 948, quan encara era una cel·la dependent del cenobi banyolí de Sant Esteve. El 28 de juliol de l'any 939, Sant Pere de Rodes rebé diferents alocs situats al Conflent donats pel comte Sunifred. El mateix que l'1 d'octubre de l'any 966 tornava a beneficiar l'abadia donant-li un alou a Lupiano. El seu germà, el comte Miró Bonfill, al seu testament del 22 de febrer de l'any 979 va cedir a Sant Pere de Rodes un alou situat a tres llocs diferents i que havia estat una propietat del presbiterià Godmare i d'Adalbert, i al comtat de Cerdanya dos alocs. Un d'aquests dos alocs havia estat propietat de l'abans esmentat presbiterià Godmare. Entre l'any 939 i el 979, veiem que el recolzament i la relació entre la casa comtal de Cerdanya i el monestir de Sant Pere de Rodes va ser especialment important. L'abadia era recolzada amb la presència dels comtes a viatges a Roma i amb llur vistiplau a l'acció endegada per l'abat Hildesind. Les donacions d'alous sembla que van ser continuades i van consolidar les propietats monacals als comtats de Besalú, Conflent i Cerdanya amb possessions expropiades als revoltats de l'any 957.⁽³⁰⁾

Els comtes de Cerdanya

Del segle X tenim dos documents que il·luminen, ni que sigui un xic, la relació de Sant Pere de Rodes amb els comtes de Cerdanya. Tassi, amb el vistiplau del comte Seniofred, anava a veure el rei franc Lluís per tal de rebre'n un pre-

30. FOSSA, F. de, *Monuments*, II, núm. 230, 231, 232; ABADAL, R. d', *Catalunya*, II, apèndix de Sant Pere de Rodes II; SALRACH, J.M., *Los condes y el condado de Besalú durante la época carolingia*, Universitat Central de Barcelona, 1979, tesi doctoral inèdita, documents 63 i 88; *Marca*, CIX i CXXV; VILLANUEVA, J., *Viage*, XIII, 1850, apèndix XX; BARAUT, Cebrià, "Documents dels segles X i XI", a *Urgellia*, 3, 6 i 7, (1980-1985), document 232, i MIQUEL ROSSELL, F., *Liber*, 1945-1947, document 490. Vegeu més endavant la revolta de l'any 957 quan parlo d'Adalbert.

cepte. Era el 7 de juliol de l'any 943. El desembre de l'any 951, el comte Sunifred hauria viatjat acompanyant diversos bisbes i abats i en Tassi. Ramon d'Abadal és qui ens parla d'aquesta expedició sense transcriure cap text. El mateix Ramon d'Abadal reconeix que no existeix cap descripció d'aquest viatge.⁽³¹⁾

Sembla que la relació amb els comtes de Cerdanya al segle XI hauria estat més estreta que al segle X. El 19 d'abril de l'any 1020, la comtessa Guisla feia una deixa testamentària d'una unça d'or per a Sant Pere de Rodes. L'any 1051, els monjos de Sant Pere de Rodes responien a l'encíclica anunciadora de la mort del comte Guifredus, mort monjo a Sant Martí del Canigó l'any 1050. L'any 1093, un altre comte Guifredus era present al judici que es va celebrar a Santa Maria de Castelló. El primer document és una donació de numerari. Aquesta mena de deixa a cases religioses la podem trobar a gairebé tots els testaments de l'època. Per això, crec que no demostra cap mena de relació especial. L'encíclica, en canvi, demostra una certa relació amb el comte. La presència del comte entre els membres del tribunal que resolgueren a favor de Sant Pere de Rodes al judici de l'any 1093 sí que demostraria un cert recolzament directe al monestir i al reforçament del seu patrimoni.⁽³²⁾

Els comtes de Tolosa i Carcassona

Les estratègies matrimonials dels comtes de Tolosa entre els anys 850 i 1270 responien a una estratègia per consolidar el seu pes a la regió, controlar la regió de la Provença, conciliar-se amb el papat i assegurar aliances davant l'amenaça que representaven els comtes de Barcelona i els ducs d'Aquitània. El mitjà per aconseguir la consolidació del seu poder sembla ser les aliances matrimonials amb famílies comtals i vescomtals del Llenguadoc, des de finals del segle IX fins a mitjan segle XI. A partir de l'any 1080, cerquen aliances llunyanes: Normandia, Sicília i Anglaterra. Els imperatius de la política regional semblen perdre importància i els comtes de Tolosa s'obren a unes ambicions internacionals.⁽³³⁾

Només un document ens permet de suposar la possible relació entre els comtes de Tolosa i Sant Pere de Rodes al segle X. Massa poca documentació per poder parlar-ne en profunditat. Es tracta del conegut testament del comte Raimon de l'any 961. El monestir hauria rebut un terç de l'alou que Raimon posseïa a Perpinyà; una donació puntual enmig del procés de consolidació del poder comtal tolosà a la regió. Del segle XI no m'ha estat possible d'ar-

31. ABADAL, R. d', *Catalunya, 1926-1955*, II, apèndix de Sant Pere de Rodes I. Parla del viatge de l'any 951 a *Dels visigots als catalans*, II, Barcelona, 1970, pàg. 14.

32. Marca, CLXXXIII i CCCX; JUNYENT, Eduard, *Diplomatari i escrits literaris de l'abat i bisbe Oliba*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1992, doc. 11 i 150.

33. BONNASSIE, Pierre, "Le comté de Toulouse et la comté de Barcelone du début du IXe au début du XIIe siècle (801-1213). Esquisse d'histoire comparée", a *Actes del vuitè Col·loqui internacional de llengua i cultura catalanes*, (1989), pàg. 28-40.

replegar cap document ni tan sols una referència que pogués demostrar una continuïtat en la relació amb la casa comtal de Tolosa.

L'abril de l'any 979, Hildesind, abat de Sant Pere de Rodes i bisbe d'Elna, és a Roma acompanyat pel comte Roger de Carcassona i la seva muller, entre d'altres autoritats.⁽³⁴⁾

Els comtes d'Urgell

La relació de Sant Pere de Rodes amb els comtes d'Urgell la tenim documentada només als primers vint anys del segle XI gràcies a dos testaments: el del comte Ermengol –datat el 28 de juliol de l'any 1007–, el de la vescomtessa Sança –del 13 d'abril de l'any 1017– i la publicació d'aquest darrer del dia 29 d'abril del mateix any.⁽³⁵⁾ Al primer testament, Sant Pere de Rodes va rebre vint unces d'or, i al segon testament, un *kaptalio*. No va rebre cap alou ni cap altra propietat territorial.

Els vescomtes del Rosselló

El 4 d'agost de l'any 968, el vescomte Auriconi era present al judici en què es reconeixien a Sant Pere de Rodes els seus drets sobre la pesca a l'estany de Castelló en contra de les pretensions d'Adalbert. Auruconi hi apareix esmentat com a testimoni.

Els vescomtes de Girona

Dels vescomtes de Girona només sabem que el 26 de maig de l'any 987 el vescomte Sunifred I era un dels presents al judici sobre l'alou d'Olivars, al costat del comte de Barcelona.

Els vescomtes de Narbona

La relació de Sant Pere de Rodes amb els vescomtes de Narbona al segle X només ens apareix documentada en una font. Disposem de la publicació sacramental del testament de la vescomtessa Riquilda del 13 de maig de l'any 962.⁽³⁶⁾ La vescomtessa llegava diversos alous a l'abadia.

34. DÉBAX, Hélène, "Strategies matrimoniales des comtes de Toulouse (850-1270)", a *Annales du Midi*, 100 (núm. 182), (1988), pàg. 131-134; FRAMOND, Martin de, "La succession des comtes de Toulouse autour de l'an mil (940-1030)", a *Annales du Midi*, 105 (núm. 204), (1993), pàg. 487-488. Vegeu DEVIC, Cl.-VAISSETTE, J., *Histoire générale du Languedoc*, V, 1879, cc. 243, document 111, i *Marca*, CXXV.

35. BARAUT, Cebrià, "Documents", 3, (1980), documents 300, 347 i 348.

36. UDINA I ABELLÓ, Antoni M., *La successió testada a la Catalunya altomedieval*, Barcelona, Fundació Noguera, 1984, doc. 11.

La vescomtessa Riquilda era la muller del vescomte Eudes de Narbona i el va succeir fins l'any 955 com a mínim. Era filla del comte de Barcelona Guifred II i de la comtessa Garsinda. I segurament administrà el vescomtat durant la minoria d'edat legal del seu fill Matfred.⁽³⁷⁾

Els vescomtes de Rocabertí

El 28 d'octubre de l'any 1008, el vescomte Dalmathius signà com a testimoni de la donació feta pels comtes Hug i Guisla. Més tard, el 15 de novembre de l'any 1046, el vescomte Willelmus Dalmatius assistia amb altres autoritats a la consagració de l'església del cenobi de Santa Maria d'Arles. Gràcies a la devolució d'un alou a Sant Pere de Rodes feta el 5 de gener de l'any 1081, sabem que aquest alou va pertànyer al vescomte Guillelmus Dalmacii de Rocabertí. Aquest vescomte l'havia cedit al seu fill Arnallo Guillelmi per tal que el posseís. A la seva mort, l'alou hauria de passar sota la jurisdicció del cenobi de Sant Pere de Rodes. Arnallo Guillelmi no ho complí i al seu testament ho deixava al seu fill Ermegauda, amb la condició que aquest, a la seva mort, havia de cedir-lo a Sant Pere de Rodes. Però sembla que el comte Ponç va usurpar aquesta propietat. El darrer document que ens parla de la relació entre Sant Pere de Rodes i els vescomtes de Rocabertí és el testament del vescomte Remundi Guillelmi datat el 21 de febrer de l'any 1090.⁽³⁸⁾ Sant Pere de Rodes havia de rebre una heretat. Aquests quatre documents no ens permeten de dir gaire res sobre la relació de Sant Pere de Rodes i els vescomtes de Rocabertí. En destaca el vescomte Guillelmus Dalmacii, que signava com a testimoni de diverses donacions a Sant Pere de Rodes, assistia a la consagració d'una església al costat de l'abat de Sant Pere de Rodes i, finalment, establí que un seu alou havia de ser per a Sant Pere de Rodes.

Els vescomtes de Castellbò

La relació que alguns autors han volgut veure entre Sant Pere de Rodes i els vescomtes de Castellbò al segle X crec que es recolza en una referència incorrecta. El document que s'acostuma a esmentar és la donació que el vescomte Guillem de Castellbò hauria fet per a Sant Pere de Rodes al seu testament de l'any 994.⁽³⁹⁾

37. STASSER, Thierry, "La maison vicomtale de Narbonne aux Xe et XI e siècles", a *Annales du Midi*, 105 (núm. 204), (1993), pàg. 489-507.

38. MARQUÈS, Josep M., *Scriptures de Santa Maria de Vilabertran (968-1300)*, Figueres, Institut d'Estudis Empordanesos, 1995, doc. 162.

39. GUITERT I FONTSERÈ, J., *Monestir de Sant Pere de Rodes*, Barcelona, Impremta de la Casa provincial de la Caritat, 1927, pàg. 52. Sovint s'ha dit que el vescomte va fer unes deixes a Sant Pere de Rodes. Tothom dona com a referència MIRET I SANS, J., *Investigación histórica sobre el Vizcondado de Castellbò*, 1910, pàg. 344. Aquest autor recull el testament del vescomte Guillem de Castellbò i el data el dia 9 de novembre de l'any 994. L'única donació que s'hi fa, a Sant Pere, és la que va fer *ad Sanctum Petrum in Castro leoni una vinea*. No es tracta de Sant Pere de Rodes, sinó de Sant Pere de Castèl-Lezon, al municipi de les Bordes (la Vall d'Aran).

Els vescomtes del Conflent

Només apareixen esmentats a dos documents. Tots dos són testaments del segle XI. Del segle X no tenim cap document que en parli. El 25 de gener de l'any 1003, el testament del vescomte Bernat establia que Sant Pere de Rodes havia de rebre un alou. I la vescomtessa Guisla, al seu testament publicat el dia 9 de setembre de l'any 1025, diversos béns sense determinar i *somer I [...] maior ab ipso strato et cela et boldas et saccos.*⁽⁴⁰⁾

Altres aristòcrates

Estudiar la presència de *potentes*, nobles o *militēs* dins dels textos que he pogut arregar sobre Sant Pere de Rodes presenta algunes dificultats. Els escriptors que redactaren els diferents textos no escriuen gairebé mai quin era el rang social dels diferents personatges que hi apareixen esmentats. Algunes de les poques vegades que podem dir que ens trobem davant de diferents nobles és quan apareixen esmentats algun comte o algun vescomte o algun bisbe o abat. Tret d'aquests casos de membres pertanyents a l'alta noblesa, la identificació és fa més difícil. He prestat especial atenció als membres dels possibles seguicis comtals que apareixen als diferents textos. Sobretot als del segle XI. També crec que, en altres casos, el fet que diversos personatges es relacionin directament amb reis, papes, comtes, vescomtes o abats ens pot mostrar la seva preeminència social sinó la seva pertinença real a l'aristocràcia. A vegades, els diferents nobles apareixen esmentats genèricament a les donacions de béns, sentències judicials i altres cerimònies. Aquests esments genèrics sovintegen quan es parla d'abats, bisbes, comtes, o senyors laics pertanyents al mateix grup social. En tenim un exemple a la donació del bisbe Guisad d'Urgell del dia 13 d'abril de l'any 947. Hi trobem l'expressió "et nobilium laicorum".⁽⁴¹⁾ Del segle X tenim altres textos que ens permeten identificar hipotèticament certs personatges com a nobles. Les donacions comtals apareixen signades per un nombre important de testimonis. Hi trobem bisbes, abats i vescomtes i una quantitat també igual o a vegades més gran de signants que no ens informen de llur condició. Es podria tractar d'aristòcrates més o menys vinculats a les diferents figures comtals.

La documentació del segle XI presenta problemes molt semblants als que plantejaven les fonts del segle X. Els únics termes que apareixen acompanyant el nom dels diferents signants i personatges presents als diversos actes són els termes *magnantibus* i *militibus*. El terme castlà no apareix mai; tampoc el de veguer. Només puc fer una aproximació indirecta a la resta de signants mitjançant l'estudi de les famílies de bisbes o comtes, o estudiant el conjunt de signants dels diferents documents comtals intentant relacionar-los amb els signants de donacions, judicis, consagracions o d'altres documents.

40. BARAUT, Cebrià, "Documents", 3, (1980), doc. 281 i 405.

41. *Marca*, LXXXII.

Un particular anomenat Teodosi aconseguí l'any 898 un precepte del rei Carles el Ximple. Aquest precepte representava el reconeixement reial dels seus drets i propietats als comtats de Narbona, Rosselló i Besalú, i hauria acabat com a títol de propietats a l'arxiu de Sant Pere de Rodes, segons que ens fan saber F. de Fossa i Ramon d'Abadal.⁽⁴²⁾ Si realment aquest document va existir a l'arxiu de Sant Pere de Rodes, la seva existència i el seu contingut plantegen un seguit d'interrogants. No coneixem com va arribar a poder de Sant Pere de Rodes i tampoc no sabem la relació que pogués existir entre Teodosi i l'aleshores cel·la de Sant Pere de Rodes. Desconeixem quan passaria a mans de Sant Pere de Rodes. Segurament Teodosi era membre d'un grup de famílies sovint emparentades amb llinatges comtals o vescomtals o el mateix rei per un jurament de fidelitat. Fins i tot és molt probable que privilegis tan extraordinaris com el d'en Teodosi fossin una maniobra del rei per debilitar els comtes de la Marca que començaven a escapar-se del seu control i per guanyar vassalls fidels en una zona secessionista.⁽⁴³⁾

El document esmenta un total de sis viles i quatre vilars als comtats de Narbona, Rosselló i Besalú. Un conjunt de propietats com aquest es pot considerar important. A tots tres comtats hi va aconseguir propietats amb posterioritat que es va fer reconèixer mitjançant butlles papals i preceptes reials a partir de l'any 974. De totes les viles i vilars als quals hi havia les propietats esmentades al precepte de l'any 898 només una continuarà com a lloc en el qual Sant Pere de Rodes s'hi fa reconèixer propietats mitjançant la butlla papal del 974.⁽⁴⁴⁾ L'interès dels monjos pels tres comtats no havia minvat. Ho demostra el fet que a tots ells hi continuaren presents durant els segles X i XI, fins i tot augmentant-ne les propietats. No he pogut trobar cap raó que expliqui aquest desinterès puntual. No he documentat que les venguessin ni que les canviessin per altres béns. Només una propietat hauria continuat dins del patrimoni abadial si realment aquests béns foren algun cop de Sant Pere de Rodes. Cap dels autors que he consultat, tret de F. de Fossa i Ramon d'Abadal, no en parlen.

El 26 de juny de l'any 879 se celebrà un judici a la vila de Castelló.⁽⁴⁵⁾ La resolució final va ser favorable a l'abadia banyolina. Entre les autoritats lai-

42. FOSSA, François de, *Recueil des monuments pour l'histoire du Roussillon*, II, núm. 228, ens diu que copia el precepte del cartulari de l'abadia al fol. 3v i següents; ABADAL, Ramon d', *Catalunya Carolingia*, II/2, Barcelona, 1952, pàg. 368-369. L'original d'aquest precepte seria perdut. Ramon d'Abadal utilitzà tres còpies del s. XVII conservades a la Bibliothèque Nationale de Paris. Ens diu, però, que hauria existit una còpia treta directament de l'original, feta als segles XII o XIII, en un cartulari de Sant Pere de Rodes avui perdut. A l'obra *Els primers comtes catalans*, Barcelona, 1958, pàg. 254-255, diu que el precepte acabà com a títol de propietats a l'arxiu de Sant Pere de Rodes.

43. Josep M. Salrach no esmenta cap relació d'en Teodosi amb Sant Pere de Rodes ni tampoc diu que els seus béns passessin a ser de l'abadia. SALRACH, Josep M., "El comte Guifré de Besalú i la revolta de l'any 957. Contribució a l'estudi de la noblesa catalana del segle X", a *Amics de Besalú. II Assemblea d'estudis del seu comtat*, (1973), pàg. 8-10. Darrerament, Jordi Bolòs i Víctor Hurtado han estudiat el tema de l'aristocràcia del comtat de Besalú, però no diuen enlloc que aquest precepte passés a ser de Sant Pere de Rodes. BOLÒS, Jordi-HURTADO, Víctor, *Atlas del comtat de Besalú (785-988)*, Barcelona, Rafael Dalmau, 1998, pàg. 66.

44. La vila de Pullestrós al comtat del Rosselló.

45. VILLANUEVA, J., *Viage*, (1803-1852), tom XIV, apèndix XXV.

ques hi era present el comte Delà d'Empúries. La seva presència s'explica per l'interès que segurament tindria en la destinació final de les cel·les disputades localitzades dins del seu comtat. També hi havia diversos jutges i particulars; aquests, definits com a *seniores*. No en sabem més detalls. Hi ha un grup de gent que són definits com a *laicorum hominum bonorum*. Entre els noms també hi ha els noms de diversos clergues i monjos.⁽⁴⁶⁾

Una família especialment ben documentada és la de Tassi. Coneixem l'actuació i el nom de diversos dels seus membres. El seu fill Hildesind arribaria a governar el monestir de Sant Pere de Rodes. Diferents fonts escrites ens permeten identificar amb més o menys seguretat l'origen d'aquesta família, la localització del seu patrimoni i la xarxa de vincles socials i polítics que podria tenir. Gràcies a la donació del 30 de novembre de l'any 927, sabem que Tassi era casat amb una dona anomenada Hisblanda. El pare i la mare de Tassi ja eren morts i es deien Hildesindi i Levogode. Tassi havia estat casat anteriorment amb Amalvigia, que va morir. Tenia dos fills, Sperandeo i Hildesindo, i una filla anomenada Levogodo. Tassi apareix actuant a favor de Sant Pere de Rodes fins a l'any 955. L'actuació de Tassi, primer, i del seu fill Hildesind ens permet de conèixer la relació que van mantenir amb diversos monarques francs, amb papes i amb diverses autoritats laiques i eclesiàstiques. Voldria destacar els preceptes reials del 7 de juliol de l'any 943, del 28 de setembre de l'any 948 i, especialment, el precepte del rei Lotari de l'any 982. Aquest darrer ens diu que Emma, muller del mateix rei, intervingué en favor d'Hildesind. Malauradament no tenim cap més font documental que ens ajudi a aclarir si aquesta intervenció era episòdica o va ser fruit d'una relació anterior o l'inici d'una de posterior. La relació de Tassi amb diversos comtes i bisbes és ben documentada. El 7 de juliol de l'any 943, Tassi anava a veure el rei amb l'assentiment del bisbe gironí i de diversos comtes. El 13 d'abril de l'any 947 era el bisbe Guisad d'Urgell el que afavorí Sant Pere de Rodes. El 4 d'agost de l'any 968, el comte d'Empúries reconeixia a Sant Pere de Rodes el dret de pesca a l'estany de Castelló davant de les pretensions d'un cert Adalbertus. Hi eren presents diversos comtes, vescomtes i bisbes: els vescomtes del Rosselló i d'Empúries, el bisbe de Girona, el bisbe d'Elna. I entre les signatures del document hi ha la del comte Borrellus i la del bisbe Miró, entre d'altres autoritats. Les notícies que tenim del patrimoni de la família de Tassi i del seu fill Hildesind refermen la seva pertinença al grup de grans propietaris amb béns situats als comtats de Besalú, Peralada i Girona. La donació del 30 de novembre de l'any 927 esmenta un importantíssim alou situat al comtat de Peralada, al terme de la vila de Cabanes i a un lloc anomenat Artigas. El possible origen noble de Tassi i Hildesind ajudaria a explicar la important xarxa de relacions que tenien dins i fora dels comtats catalans. Jordi

46. MARTÍ I CASTELLÓ, Ramon, *Els inicis de l'organització feudal de la producció al bisbat de Girona. Col·lecció diplomàtica de la Seu (817-1100)*, tesi doctoral presentada a la Universitat Autònoma de Barcelona l'any 1987, pàg. 108. L'any 1997 el seu autor va publicar l'obra *Col·lecció diplomàtica de la Seu de Girona (817-1100)*, Barcelona, Fundació Noguera.

de Bolòs els ha inclòs darrerament dins del grup de fidels reials que tenien terres cedides o confirmades pel mateix monarca. Posseïen terres cedides al segle IX o en moments de revoltes i lluites successòries.⁽⁴⁷⁾

Una donació datada el 13 de febrer de l'any 977 ens parla de Benti, que va donar una església rebuda de la seva mare Matresinda, que l'hauria rebut del seu avi. La família d'en Benti hauria posseït aquests drets des del temps del seu avi matern.⁽⁴⁸⁾

També al segle X tenim documentat un particular anomenat Guitard. En coneixem el seu testament publicat el dia 1 de febrer de l'any 981. Al seu testament llegà 7 peces d'or a diversos santuaris. Crec que podem ser davant d'un exemple pertanyent al grup de pagesos que s'haurien enriquit gràcies a la puixança econòmica del segle X i, al segle següent, algun dels seus membres passaria a engruixir el grup dels *potentes*.⁽⁴⁹⁾

Un esment especial es mereix un home anomenat Adalbert. Segons la documentació aplegada, havia impugnat els drets de Sant Pere de Rodes sobre l'estany de Castell d'Empúries, l'any 968. Aquesta impugnació és l'origen del nou reconeixement d'aquesta propietat feta pel comte Gausfred i el seu fill, el bisbe Sunyer. Ramon d'Abadal creia que Adalbert era fill de Rayfred, germà del prevere Sunifred, oncle d'un cert Oliba. Possiblement s'enfrontà a les autoritats del país i arribà a sublevar-se contra el comte Wifred de Besalú, a qui assassinà. Adalbert moriria poc després de Wifred, el 28 de setembre de l'any 958. Josep M. Salrach també creu haver identificat aquest Adalbert. Un magnat del mateix nom de les terres del comtat de Girona i els seus familiars haurien dirigit una revolta entre el 14 de setembre de l'any 957 i el 13 de gener de l'any 958 a la part central i meridional del comtat de Besalú amb repercussions a la resta del comtat. Era un fidel del rei dedicat a la carrera eclesiàstica, possiblement un canonge de la catedral que es movia pels comtats de Girona, Empúries i Besalú. L'any 957, després de l'assassinat del seu germà, el comte Sunifred de Cerdanya confiscà els drets dels revoltats. Adalbert i els seus seguidors van fer, a darrera hora, escriptures de donació a favor de la seu per treure els seus béns de l'abast comtal. El nom d'Adalbert no era gaire corrent per Girona-Besalú durant el segle X. Tots aquests Adalbert serien un mateix. Apareix com un personatge amb àmplies relacions internacionals, amb contactes amb la monarquia franca i amb interessos als tres comtats que formaven la diòcesi de Girona. La direcció de la revolta hauria correspost a un grup de famílies representades pels seus caps respectius. Com a causa de la revolta degué haver-hi un conglomerat

47. BOLÒS, Jordi -HURTADO, Víctor, *Atlas*, pàg. 62-65. Vegeu les donacions datades entre el 28 de juliol de l'any 939 i el 24 de setembre de l'any 993. VILLANUEVA, J., *Viage*, XIV, apèndix IX; XIII; apèndix XX; FOSSA, F. de, *Monuments*, II, documents núm. 230, 231, 232 i 233; ABADAL, R. d', *Catalunya*, II, 1926-1955, apèndix de Sant Pere de Rodes I, II i IV; *Marca*, LXXXII, CIX i CXVI; SALRACH, Josep M., *Los condes*, doc. núm. 63 i 88; SIMÓ RODRÍGUEZ, Maria Isabel, "Aportación", (1974), doc. XI, i BARAUT, Cebrià, "Documents", (1980), doc. núm. 232.

48. VILLANUEVA, J., *Viage*, XV, 1851, apèndix XIII.

49. RIUS SERRA, J., *Cartulario*, 1945-1947, documents núm. 39 i 171, i JUNYENT, Eduard, *Diplomatari de la catedral de Vic. Segles IX-X*, 1980, doc. 536. Vegi's BONNASSIE, Pierre, *Catalunya*, (1979), tom I, pàg. 263-325.

d'interessos. Tots o gairebé tots els revoltats eren grans propietaris establerts a les valls del Fluvià i del Ser, a l'entorn de Banyoles i a la vall de Beget. Alguns eren considerats *fideles regis*. Altres eren descendents d'un grup de vassalls reials que havien rebut preceptes reials, béns fiscals i confirmacions de propietats entre els anys 889 i 925. Formaven tres o quatre grans famílies estretament vinculades entre si. Compartien propietats i tenien propietats més o menys limítrofes i entrelaçades. La revolta de l'any 957 apareix com enfrontament entre la casa comtal de Cerdanya-Besalú, amb un origen recent i no arrelada a les terres besaluenques, i un nombrós grup de terratinents. D'aquesta manera es guanyava la fidelitat de l'estament eclesiàstic. Jaume Marquès creia poder identificar l'Adalbert que disputava una propietat a Sant Pere de Rodes amb el vescomte d'Empúries present a l'assemblea de l'any 968. La cessió dels drets de pesca minvava els ingressos del comtat i el vescomte podia sentir-se'n perjudicat, ja que ell era administrador i partícip de plens drets de les rendes fiscals. El vescomte havia estat marmessor testamentari del comte Gausbert. Darrerament s'ha volgut identificar els revoltats amb descendents del comte Radulf o amb famílies de grans vassalls carolingis.⁽⁵⁰⁾

L'any 983 es publicà el testament del clergue Wigo, fill de Witiza, a l'altar de Sant Pere de Darnius. Deixà nombrosos béns que tenia a diversos llocs dels comtats de Besalú, Peralada, Vallespir i el Rosselló a la seu de Girona i a diversos monestirs. De ben segur era membre d'una família d'aristòcrates terratinents empordanesos.⁽⁵¹⁾

Als escatocols, els noms que apareixen documentats en un total de vint-i-set documents datats al segle XI majoritàriament són de magnats dels comtats d'Empúries-Peralada i Besalú. També n'hi ha algun del comtat de Barcelona i Girona i de les terres del bisbat de Beziers. Sumen un total de dos-cents nou noms. D'aquesta quantitat només he pogut documentar uns pocs casos de noms que poden pertànyer a personatges que actuarien a diferents actes i els he pogut identificar algun familiar. Però aquestes identificacions tenen un caràcter hipotètic en molts dels casos. D'una o altra manera crec que he pogut identificar uns vuitanta noms. Aquesta xifra representa un 42,5% del total de noms. Els noms que apareixen més sovint usats com a segon nom són: Adalbertus, Remundi, Seniofredi, Guillermi, Seguerii, Bernardi, Poncius, Gauzberti i Gausberti.⁽⁵²⁾

50. Marca, apèndix 106. ABADAL, Ramon d', *Catalunya*, II, pàg. 387-390; SALRACH, Josep M., *El comte Guifré de Besalú i la revolta del 957. Contribució a l'estudi de la noblesa catalana del segle X*, (1973), pàg. 13-27, i "La revolta de Besalú", a *Història de Girona*, (1991-2000), pàg. 88. En cap moment no ens aclareix com pot ser que sigui el mateix si la seva mort és anterior al litigi; MARQUÈS, Jaume, "Documentos sobre Castelló d'Empúries", (1976), pàg. 77; BOLÒS, Jordi-HURTADO, Víctor, *Atlas*, 1998, pàg. 67.

51. ARNALL I JUAN, Ma. Josepa-PONS I GURI, Josep M., *L'escriptura a les terres gironines. Segles IX-XVIII*, Girona, Diputació de Girona, 1993, làmina II; BOLÒS, Jordi-HURTADO, Víctor, *Atlas*, 1998, pàg. 67, i dels mateixos autors: *Atlas*, 1999, pàg. 62-64.

52. Aquests mateixos noms eren molt abundants entre els membres de la comunitat. L'origen de la majoria dels monjos caldria situar-lo a les terres del comtat d'Empúries-Peralada. L'abundor dels mateixos noms entre els membres dels grups nobles podria indicar que el grup de monjos podria tenir l'origen a les diferents famílies amb què sovint actuaren plegats. Donat que analitzo un nombre limitat de documents, no puc dur les meves reflexions més lluny.

L'acta de consagració de la nova església del monestir d'Arles del 15 de novembre de l'any 1046 diu que assistiren a la cerimònia una multitud de nobles i magnats dels comtats de Besalú i de Rosselló. Signen amb doble nom i usant locatius indicadors d'origen. Hem de suposar que es tracta dels nobles i magnats esmentats al document. Hi ha dues parelles de possibles germans: Bernardus Albuinus, Deusde Albuinus, Gauzbertus Adalbertus Mir i Raimundus Adalbertus. Però el text no diu mai que siguin germans. A més a més, signaren el document els següents personatges: Petrus Bligdarius, Rigualdus Gauzbertus, Guntarius filius Wilaberti comitis, Bernardus, Willelmus de Ultraria, Pontius Oliba i Bernardus Raimundus de castro Albera. Pel locatiu, crec que Willelmus de Ultraria i Bernardus Raimundus de castro Albera formarien part del grup de nobles del comtat del Rosselló.⁽⁵³⁾

Bernardus, bisbe de Beziers, i alguns familiars van fer una donació a Sant Pere de Rodes el 13 de juliol de l'any 1054. La donació era feta pel mateix bisbe, el seu germà, i l'esposa i fills d'aquest. Es tracta d'una família noble del comtat de Tolosa. Podem suposar que el seu patrimoni seria prop del terme del castell de Foix i a la vila de Loar. Els autors de la donació eren el bisbe Bernardus i els seus germans Amelius i Guillelmus. Entre les signatures del document hi veiem la del bisbe i la signatura completa dels seus germans Amelius Reimundi i Guillelmi Reimundi. Tot seguit hi apareix un Reimundi Amelii, que podria ser un dels fills d'Amelius Reimundi. Després de la signatura del clergue Rodgarii s'esmenten tots els germans i germanes sense dir cap nom. Entre les darreres signatures llegim la d'Arnaldus Reimundi. Podria ser un altre dels fills. També signaren Guillelmi Arnaldi i Bernardi Attoni, però no puc dir si tenien alguna mena de parentiu amb els donants.⁽⁵⁴⁾

El testament d'en Bernardus Remundi del 22 d'agost de l'any 1089 ens diu que tenia feus rebuts per donació d'en Gaufredus Seguerii, senyor seu, i per Sant Pere de Rodes. També havia rebut feus d'en Gaufret Matfret i per donació d'en Guillem Deusdedit. L'esposa del testador tenia un feu per donació de Dalmau Sunyer i un mas gràcies a en Gaufret Matfret. Gaufred Seguer era un dels que es farien càrrec dels fills de Bernardus Remundi, que quedaven en batllia compartida de Santa Maria de Vilabertran, Sant Pere, el senyor Gaufred Seguer, el germà del testador Ramon, Dalmau Sunyer i Guillem Guifred. Signaren diversos testimonis. Bernardus Remundi podria ser un *militēs* que posseïa espasa i rebia diversos feus i un mas de mans de diversos senyors. En morir deixava els seus fills sota la tutela d'alguns d'aquests senyors, quedant-hi lligats.

Gaufredus Seguerii, que apareix a l'anterior testament, ens interessa de forma especial. És molt probable que en Bernardus Remundi fos un seu *militēs*. En Gaufredus Seguerii, tot i que el document no ho aclareix, podem pensar que formava part de la noblesa militar.

53. TO I FIGUERAS, Lluís, *Família*, 1997, pàg. 241 i 272. Documenta diversos membres de la família de Voltterra, al Rosselló, entre els anys 1128 i 1155, i un Ponç Oliba que l'any 1098 seguí els passos dels primers croats, i va deixar la seva esposa embarassada.

54. MONSALVATJE I FOSSAS, F., *Noúcias*, VII, apèndix núm. XX, i *Marca*, CCXXXVII.

L'últim document en el qual podem identificar diversos magnats és l'acta del judici que es va celebrar entre els abats Manfred de Sant Pere de Rodes i Benedicte de Sant Esteve de Banyoles el dia 5 d'octubre de l'any 1093. Des del comtat de Besalú hi anaren Arnallo Arnaldi, Gaucfredo Sigerii, Adalberto Gaucberti i Berengario Raimundi, i del comtat d'Empúries hi anaren Berengario Gauzfredi, Guillermo Ramundi de Pau, Vmbertus Gauzberti i el seu germà Reamballi, els germans Guillermo Seniofredi i Raimundo de Palau, Gauzberto Gauzberti, Poncio Ademari, Guillermo Dalmachii, els germans Reinardo i Dalmachii, uns altre Dalmacii i Guillermi germans i molts altres de qui el document no ens en dona el nom. Després de la signatura dels comtes signaren Ramundus Guillermi i el seu germà Guillermi, Ademar de Durban, Guillerms Vgoni, Guillerms Gueriberti, Guillermi Bernardi, Petri Raimundi, Guillermi Medela, Berengeri Arnal, Bernardi Suda i Berenger de Molleto.⁽⁵⁵⁾

Gràcies a l'acta d'aquest judici i a la consagració de l'any 1046 coneixem el nom de diversos *milites* i magnats dels comtats del Roselló, de Besalú i d'Empúries. Cap dels *milites* no apareix signant alhora els dos documents. Els nobles del comtat d'Empúries acompanyaven el comte i amb la seva presència recolzarien el monestir de Sant Pere de Rodes. A la resta de documents del segle XI hi apareixen moltes signatures de testimonis que corroboren els diferents documents comtals. Signen al costat dels comtes d'Empúries, però també al costat d'altres comtes.

Molt sovint, entre les signatures dels diferents documents apareix el mateix nom. És el d'alguns dels *milites* que hem esmentat abans, però sense dir que es tracta del mateix personatge.

Bernardi Remundi signà el document de l'any 1089. Un Bernardus Raimundi de castro Albera signà la consagració de l'any 1046. No tinc prou elements per dir si es tracta del mateix.⁽⁵⁶⁾

L'any 1089 apareixia un Gaufredus Seguerii, senyor d'en Bernardi Remundi. M'ha estat possible de documentar molts homònims seus a la documentació de Santa Maria de Vilabertran entre els anys 1083 i 1097.⁽⁵⁷⁾

En Ramon Adalbert és un dels senyors feudals més documentats. El seu origen cal situar-lo a la zona compresa entre els comtats d'Empúries-Peralada i Besalú. A l'acta de consagració del monestir d'Arles hi trobem Raimundus Adalbertus, que signava com a magnat del comtat d'Empúries. Entre la documentació de Santa Maria de Vilabertran hi ha diversos documents en els quals apareix el mateix nom. Són documents datats entre els anys 1069 i 1077. La publicació del testament és del 26 de maig de l'any 1075.⁽⁵⁸⁾ Un Remundus

55. MARQUÈS, Josep M., *Scriptures*, doc. 162, i *Marca*, CCCX.

56. El 8 de maig de l'any 1085 apareixia signant una donació a Santa Maria de Vilabertran: MARQUÈS, Josep M., *Scriptures*, doc. 134.

57. MARQUÈS, Josep M., *Scriptures*, 1995, doc. 96, 107, 125, 142, 175, 203, 204, 213 i 235.

58. El 8 de setembre de l'any 1077 Raymundus Adalberti ja seria mort i el seu fill confirmava la donació que havia fet l'any 1075 de l'alou de Sant Pere de la vila d'Olibani. BELLVER I SANZ, Ignasi, *Creació i primera expansió d'una canònica regular: Santa Maria de Vilabertran al segle XI*, 1985, tesi de llicenciatura inèdita presentada a la Universitat Central de Barcelona, doc. 7, 16, 18, 24, 27, 36, 43, 44 i 46, i MARQUÈS, Josep M., *Scriptures*, 1995, doc. núm. 33, 42, 49, 54, 60, 67, 76, 78 i 81.

Adalberti va ser marmessor del testament del vescomte Ramon Guillem. Segurament es tracta d'un altre. Però també podria ser que algun dels anteriors fos el mateix que aquest i no pas el primer que he esmentat.⁽⁵⁹⁾

De tots els signants que sabem documentalment que eren *militibus* o *magnatibus* només hem pogut identificat Bernardi Remundi, Gaufredus Seguerii o Raimundus Adalberti com a signants d'altres documents contemporanis i determinar que pertanyen a aquesta noblesa local dels comtats d'Empúries i Besalú.

A diferents documents en què s'expliquen diverses actuacions comtals, crec que seguint la proposta de l'historiador Gaspar Feliu podem intentar identificar alguns possibles nobles.

El nom de Bernardus Bonusfilius apareix a diverses fonts. El 16 de gener de l'any 1029, feia de testimoni d'una venda dels comtes Hug i Guisla d'Empúries; el 6 d'octubre de l'any 1054, un Bernardi Bonifilii signava a l'acta del judici en què l'abat Pere de Sant Pere de Rodes obtenia una sentència favorable a un plet celebrat contra el comte Ponç d'Empúries. El 13 de juliol de l'any 1064, Bernardus Bonifilii era testimoni de l'entrada del fill dels comtes d'Empúries a la comunitat de Sant Pere de Rodes. La queixa de l'abat Pere Dalmau contra el comte Ponç es va celebrar el 7 d'abril de l'any 1043 davant de molts laics. Dos d'ells podrien ser germans. En Berengarii Bernardi i en Bernardi Bernardi. Del primer nom no en sabem res més, però el segon podria ser el mateix que apareix a altres documents. Gausberti Gelaberti era un dels laics presents a l'acte esmentat del dia 7 d'abril de l'any 1043 davant del comte Ponç. El 26 de maig de l'any 1075, a la publicació del testament d'en Ramundi Adalberti hi apareix un testimoni anomenat Gauzbertus Gilabertus. Remundi Berengarii també apareix al document de l'any 1043, i un Raimundi Berengerii era un dels testimonis del testament del comte Ponç I d'Empúries del 19 de maig de l'any 1078.⁽⁶⁰⁾ En canvi, el nom de Willermi Remundi apareix força més sovint: al document de l'any 1043 i, a més a més, el 15 d'agost de l'any 1085 tenim datat el testament d'un Guillelmus Remundi. El germà del testador es deia Arnal. A l'acta del judici del 5 d'octubre de l'any 1093, entre els *militibus* del comtat d'Empúries hi havia un Guillermo Ramundi de Pau. Però als altres documents no apareix mai el locatiu *de Pau*. Entre els darrers signants del document de l'any 1043 hi ha un Ademar Vuillermi i un Gausfredi Guillermi. Enlloc més no he localitzat aquests dos noms. Podria ser que fossin germans. La diferent grafia es podria deure a una errada del copista o a un desig del mateix copista de deixar clar que no eren germans. A l'acta de consagració de l'església d'Arles del 15 de novembre de l'any 1046, entre les signatures dels diferents magnats i nobles hi ha la de Gauzbertus Adalbertus Mir. Els noms de tres elements no són gens habituals. Enlloc més no he localitzat

59. MARQUÈS, Josep M., *Escriptures*, doc. 170.

60. Marca, CCII, CCXXVI i CCXL; VILLANUEVA, J., *Viage*, XV, apèndix XVI; NEGRE I PASTELL, Pelayo, "Dos importantes", doc. II; RIUS SERRA, J., *Cartulario*, doc. 698, i MIQUEL ROSSELL, F., *Liber*, doc. 699.

aquesta signatura. Podria ser que en realitat fóssim davant de dos personatges diferents: un Gauzbertus i un Adalbertus Mir. Aquest darrer nom apareix entre els testimonis de la convinença comtal i la carta de garantia de l'any 1085. Al mateix document hi ha la signatura d'un Guitardus Miro. Potser eren germans, però el document no ho diu. Entre les signatures de l'acta del plàcet celebrat entre l'abat de Sant Pere de Rodes i el comte Ponç el 6 d'octubre de l'any 1054 hi trobem la signatura Pontio Guillelmo. Anys més tard, al document de devolució fet pel comte Hug a Sant Pere de Rodes el 5 de gener de l'any 1081 s'hi pot llegir el nom Poncius Guillelmi de Palatiolo entre els testimonis.⁽⁶¹⁾ Al document de l'any 1081 hi ha la signatura de dos germans que es deien Remundus Guillelmi i Guillelmus Guillelmi de Palacio. A altres dos documents he pogut localitzar dos germans anomenats Remundus Guillelmi i Guillelmus Guillelmi que signen sense dir que siguin de Palacio. A l'acta del judici celebrat el 5 d'octubre de l'any 1093, després de la signatura del comte hi ha la d'en Ramundus Guillermi i Guillermi *fratris*. El nom Remundi Guillelmi és un dels més documentats. El 13 d'abril de l'any 1075, un Remundi Guillelmi era testimoni del testament d'en Remundi Adalberti. Més tard, tenim la signatura Raimundi Guillelmi entre els testimonis del testament del comte Ponç I d'Empúries. El 29 d'octubre de l'any 1079, un Remundi Guillelmi actuà com a visor i auditor d'un judici favorable a Sant Pere de Rodes. Un Remundi Guillelmi signava com a testimoni a la publicació del testament d'en Guitard, levita, el dia 27 de gener de l'any 1064.⁽⁶²⁾ Un Guillelmi Guillelmi apareix entre els signants de la publicació del testament d'en Remundi Adalberti el 28 de maig de l'any 1075. El 30 d'agost de l'any 1076, es publicà el testament d'Artall. El signà, entre d'altres, en Guillelmus Guillelmi.⁽⁶³⁾ En Pierre Bonnassie documentà que en temps d'en Ramon Berenguer I un dels *milites* que li juraren fidelitat s'anomenava Guillem Guillem.⁽⁶⁴⁾ Vmberti Gauzberti era un dels signants de l'acta del judici del 6 d'octubre de l'any 1054. Entre les signatures del testament del comte Ponç I d'Empúries del 19 de maig de l'any 1078 hi trobem la signatura Umberti Gahueberti. I, finalment, tenim un *milites* que signà amb el nom Vmbertus Gauzberti del comtat d'Empúries que acompanyava el comte durant el judici del 5 d'octubre de l'any 1093. Al testament d'en Remundi Adalberti del 26 de maig de l'any 1075 hi ha la signatura d'un testimoni anomenat Guillelmi Guifredi. El 22 d'agost de l'any 1089, Guillelmus Guifredi era marmessor del testament d'en Bernardi Raimundi. Aquest tenia algun feu rebut del seu senyor

61. BELLVER I SANZ, Ignasi, *Creació*, doc. 36; entre els anys 1051 i 1076, tenim documentat que Ponç Guillem i els seus s'avenen a no atacar la vila d'Ullà ni els seus habitants des de la seva fortalesa de Torroella de Montgrí, segons recull el cartulari de Carlemany, i l'any 1108 Poncius Guillelmi de Palatiolo i la seva família es comprometien a no fer mal als habitants de Llambilles, TO I FIGUERAS, Lluís, *Família*, pàg. 174 i 185.

62. VILLANUEVA, J. *Viage*, XV, apèndix XVII; BELLVER I SANZ, Ignasi, *Creació*, doc. núm. 7, 11, 12, 16 i 21.

63. BELLVER I SANZ, Ignasi, *Creació*, doc. 34, 35 i 48.

64. Són del temps d'en Ramon Berenguer I el d'en Ramon Guillem de Verges i el de Guillem Guillem. Corresponen als juraments núm. 64 i 121 dels recollits per en Pierre Bonnassie.

Gaufred Seguer. Ignasi Bellver documentà diversos signants amb el nom de Guillelmus Guifredi entre els anys 1068 i 1075.⁽⁶⁵⁾ El 25 de setembre de l'any 1057, Guillelmus Poncius signà al testament de la comtessa Ermessenda de Barcelona. Gillelmus Ponci de Vilanova era testimoni de la devolució feta el 5 de gener de l'any 1081. Aquests dos documents van ser realitzats a dos comtats diferents i amb trenta-quatre anys de diferència. El segon dels signants indica el seu origen geogràfic. Al mateix testament de la comtessa Ermessenda hi ha la signatura Raimundus Caucefredus i, tot seguit, la d'en Caucefredus Poncius. Al text no es diu que siguin familiars. Però, com a hipòtesi, crec que es pot plantejar que es tracti de pare i fill. Al document d'entrada del fill dels comtes d'Empúries a Sant Pere de Rodes entre els testimonis hi ha la signatura de Bernardus Gauzfredis, el 13 de juliol de l'any 1064. Segons I. Bellver i Sanz, el 9 de març de l'any 1069, Bernardus Gauzfredus era un dels donants de la donació col·lectiva amb què va ser afavorida la canònica de Vilabertran.⁽⁶⁶⁾ Willelmus Oliba era un dels acompanyants del comte emporità al judici celebrat entre Sant Pere de Rodes i uns homes que haurien usurpat unes terres situades a Miralles el 7 d'abril de l'any 1043. Al document d'entrada del fill dels comtes emporitans a la comunitat de Sant Pere de Rodes el 13 de juliol de l'any 1064, entre els signants hi ha Guillelmus Oliba.⁽⁶⁷⁾ A l'acta de consagració de Sant Joan Sescloses del 13 de setembre de l'any 1074 hi ha la signatura Reamballi Gauzberti al costat de la de la comtessa Adalaiza. El 5 d'octubre de l'any 1093 Guillelmus Oliba signava al costat del seu germà Vmbertus Gauzberti. Aquest mateix document recull la signatura d'un magnat anomenat Gauzberto Gauzberti que signà al costat del comte d'Empúries. Però no hi diu que sigui parent de cap dels altres signants. Petri Guillelmi era un dels testimonis de na Constança cap a l'any 1072-1073. Entre els testimonis del testament d'Artall del 30 d'agost de l'any 1076 hi ha en Petrus Guillelmus.

El nom Petrus Adalberti ens apareix a diferents documents. Petrus Adalberti era un dels testimonis del testament de na Constança del 1072-1073. El 26 d'abril de l'any 1080 Petrus Adalberti donava un alou a Santa Maria de Vilabertran. El 18 de març de l'any 1083 Vmbertus i la seva muller Oda donaren unes peces de terra. L'única signatura que es conserva dels testimonis és la d'en Petri Adalberti. Segons l'Ignasi Bellver i Sanz, el 31 de gener de l'any 1074 Petrus Adalbertus era testimoni d'una donació al costat del seu germà Guilbertus. Petri Adalberti podria ser germà d'en Ramon Adalbert. A la documentació estudiada per l'Ignasi Bellver hi apareixeria signant com a Bernardi Adalberti de Navata. Seria senyor de Navata i vassall del comte Bernat II de Besalú. Petri Remundi *pistoris* era un dels testimonis del testament d'en Remundi Adalberti, el 13 d'abril de 1075. També signà a la publicació del mateix testament el 26 de maig del mateix any. I. Bellver localitzà un Petri Remundi *pistor* que feia de testimoni

65. MARQUÈS, Josep M., *Esriptures*, doc. 162, i I. Bellver i Sanz, *Creació*, doc. 19, 13, 17, 27, 28, 30, 31, 38 i 45.

66. BELLVER i SANZ, Ignasi, *Creació*, doc. 10.

67. *Marca*, CCXXVI, i VILLANUEVA, J., *Viage*, XV, apèndix XVI.

d'una donació a Santa Maria de Vilabertran. Al testament d'en Remundi Adalberti hi ha la signatura dels testimonis Arnaldi Remundi, Berengarii Remundi, Petri Remundi i Remundi Remundi. El text no ens diu que siguin germans. Al l'acta del judici entre Sant Pere de Rodes i Sant Esteve de Banyoles del 3 d'octubre de l'any 1093, després de la signatura del comte Hug hi ha la d'en Petri Raimundi. Des del comtat de Besalú, el magnat Berengario Raimundi acudí al judici amb els seus *militibus*. El 29 d'octubre de l'any 1079 tinc documentat Berengarii Reimundi entre els testimonis que signaren al costat del comte al judici en què fou afavorit Sant Pere de Rodes. El 22 d'agost de l'any 1089 deixava el seu cos al monestir de Sant Pere de Rodes. Tenia alous a Figueres i Sant Julià de Llers i Sant Martí de Peralada. També tenia alous per donació de Sant Pere de Rodes i del seu senyor Gaufred Seguer i altres feus rebuts per altres senyors. Es podria tractar d'una família de *militēs* que hauria rebut diversos feus a canvi dels serveis a diferents senyors.⁽⁶⁸⁾ A la publicació jurada del testament d'en Remundi Adalberti del 26 de maig de l'any 1075, un dels signants era Guilelmi Bernardi. La seva signatura apareix dues vegades. Guillelmi Bernardi era un dels testimonis del judici del 5 d'octubre de l'any 1093. Un dels testimonis del testament d'en Remundi Adalberti era en Guillelmus Odó. El 6 d'octubre de l'any 1054, Sant Pere de Rodes s'enfrontà judicialment al comte Ponç d'Empúries. El comte defensava que les terres del clergue Blandocius, situades a la vall Moroni, pertanyien a Berengueri Odonis i al seu germà Guillelmi. Finalment, el comte reconegué el dret de l'abadia empordanesa sobre les terres disputades. Segons I. Bellver i Sanz, Guillelmus Odonis va ser marmessor del testament d'Arnau Pere al costat de Bernardus Pere, germà del testador, Raimundus Adalbertus i altres amics d'Arnau Pere. Tots ells vigilarien el compliment del testament. Bernardus Pere farà jurament a en Guillelmus Odonis i a en Raimundus Adalberti que no prendrà res del que ha rebut en batllia al futur fill d'Arnau Pere. Si les filles arribaven a l'edat adulta, Bernat els donarà la seva herència en béns i mobles (d'acord amb en Guillem Ramon i altres amics) i les casarà amb els millors marits que pugui trobar.⁽⁶⁹⁾ El 21 de febrer de l'any 1090 un dels marmessors del vescomte Remundis Guillelmi era en Ramon Adalbert.⁽⁷⁰⁾ Un Arnau Pere va donar uns alous a en Ramon Adalbert. Aleshores podem dir que en Ramon Adalbert seria vassall seu i del seu germà Bernat Pere. El dia 28 de febrer de l'any 1074 apareix com a vassall dels vescomtes de Besalú, a qui deixava en cura de la seva muller Arsendis i dels seus fills i filles.⁽⁷¹⁾

68. Marca, CLVI i CCCX; BELLVER I SANZ, Ignasi, *Creació*, doc. 29, 33, 34, 44 i 48, i pàg. 70; MARQUÈS, Josep M., *Scriptures*, doc. núm. 78 i 162; VILLANUEVA, J., *Viage*, XV, apèndix XVII; ARNALL I JUAN, Ma. Josepa, "Onomàstica empordanesa del segle XI. Documentació del monestir de Santa Maria de Vilabertran", a *Miscel·lània d'homenatge a Enric Moreu-Rey*, (1988), doc. 11.

69. TO I FIGUERAS, Lluís, *Família*, 1997, pàg. 248-259, ens parla del testament d'Arnau Pere i d'en Guillem Odó, el qual l'any 1051 donà a Guisla, filla d'en Ramon Arnau de Vilademuls, el solar on viu i 6 masos a Vilanant.

70. Marca, CCXL; MARQUÈS, J. M., *Scriptures*, doc. 170, i BELLVER I SANZ, Ignasi, *Creació*, doc. 24.

71. Els alous d'en Pere Arnau eren situats a Vilatenim, Navata, Serinyà, Fontfreda i a la llunyana parròquia de Santa Maria de Lillet. BELLVER I SANZ, Ignasi, *Creació*, pàg. 70-71.

A la publicació del testament d'en Ramon Adalbert hi ha la signatura de dos possibles germans. En Vdalgari Lobaton i en Remundus Lobaton. El text no ens diu que siguin germans, però tots dos signaren un al costat de l'altre. Artall apareix documentat entre els anys 1056 i 1076. El testament d'Artall es publicà el dia 30 d'abril de l'any 1076. Mantindria un deute al seu favor del comte Ramon Berenguer I de Barcelona. El valor del deute era de set unces d'or. Segurament, les relacions que mantenia amb el comte eren de tipus militar sota vassallatge. Entre les diferents signatures hi ha la d'en Poncius Adalberti. Ignasi Bellver documenta aquest nom els anys 1069 i 1070.⁽⁷²⁾ A la publicació del testament d'Artall hi ha també la signatura Poncius Senfredi. El 13 d'abril de l'any 1075 Poncii Senfredi signava el testament d'en Remundi Adalberti. Un altre dels testimonis del testament d'Artall era Petrus Iohannes. El 28 de febrer de l'any 1069 una terra d'en Petri Iohannis afrontava amb una propietat rebuda per Santa Maria de Vilabertran. Dalmatii Bernardi signà el testament del comte Ponç I el 19 de maig de l'any 1078. Temps abans, el 30 d'agost de l'any 1076, a la publicació del testament d'Artall, aquest establí que una part dels seus honors, tret d'aquells que eren dels Sants, seria per als seus germans Pere i Berenguer.⁽⁷³⁾ El dia 29 de maig de l'any 1085, Arnallus Gausfredi i el seu germà Berengarius signaren com a testimonis de la convenença i a la carta de garantia establerta entre els comtes Hug d'Empúries i Guislabert del Rosselló. El 5 d'octubre de l'any 1093, a l'acta del judici entre Sant Pere de Rodes i Sant Esteve de Banyoles un dels *milites* del comtat d'Empúries era en Berengario Gauzfredi. Un altre dels signants de la convenença comtal i de la carta de garantia era en Grimallus Adalberti. Uns anys abans, el 5 de gener de l'any 1081 tenim documentat, gràcies a una donació comtal, el nom Grimaldi Adalberti. Es podria tractar del mateix, però no puc assegurar-ho amb certesa a causa de la diferent grafia dels dos noms. Al mateix document hi signaren també un Guillelmus Adalberti i un Villelmi Adalberti. Però no es diu pas que siguin germans. El 22 d'octubre de l'any 1086 Guillelmus Dalmathii donava una peça de terra situada a la parròquia de Sant Esteve de Pedret. A l'acta del judici del 5 d'octubre de l'any 1093, un dels *milites* del comtat d'Empúries era en Guillermo Dalmachii.⁽⁷⁴⁾ Un dels testimonis de la donació comtal del 5 de gener de l'any 1081 era Poncius Ademar. Al judici del 5 d'octubre de l'any 1093, un dels *milites* que acompanyaven el comte d'Empúries duia el nom Poncio Ademari.

Fins aquí, un dels indicis que he utilitzat per tal de plantejar possibles lligams de parentiu era l'ús d'un mateix nom com a segon element de la signatura. Alguns d'aquests noms eren usats molt sovint com a segon nom. Un exemple és el del nom Gausberti. Apareix diverses vegades entre els testimo-

72. També tenim documentat que l'any 1062 els germans Arnau Guifred i Artal evacuaren diverses imposicions que exigien en un alou de la seu episcopal de Girona; TO I FIGUERAS, Lluís, *Família*, pàg. 176.

73. BELLVER I SANZ, Ignasi, *Creació*, doc. 7, 9, 16 i 48, i pàg. 71-72.

74. ARNALL I JUAN, M. Josepa, *Onomàstica*, doc. 13 i *Marca*, apèndix CCCX.

nis de la donació comtal del dia 5 de gener de l'any 1085: Benutio Gausberti de Rabidoso, Mecandus Gausberti, Petrus Gausberti de Far i Petrus Gausberti de Trebali. El document no ens diu que aquests testimonis siguin germans. Tres d'ells signaren esmentant el lloc d'on provenien: Rabidoso, Far i Trebali. Aquest ús del locatiu cal relacionar-lo amb el possible desig de no ser presos per familiars. Petri Seguer signà el testament d'en Guillem Ramon del dia 15 d'agost de l'any 1085. El dia 13 d'abril de l'any 1075 Pere Saguer, la seva esposa i Ermengol Seguer, que podria ser el seu germà, actuaren com a marmessors del testament d'en Remundi Adalberti. El 15 d'agost de l'any 1085 Petri Seguer era testimoni del testament del vescomte Guillem Ramon. Ignasi Bellver i Sanz documenta un Petrus Seguerii l'any 1072.⁽⁷⁵⁾ Bernardus Remundi va escollir com a marmessor de la seva darrera voluntat en Guillem Guifred. A més a més, establia que els seus fills quedarien en batllia del seu senyor Gaufred Seguer de Ramon, germà del testador, de Dalmau Sunyer i d'un Guillem Guifred. Un dels marmessors del testament del vescomte Ramon Guillem del dia 21 de febrer de l'any 1090 es deia Guillem Esteve.⁽⁷⁶⁾ Entre els signants del judici de l'any 1093 hi apareixen diversos *milites* que són germans que no he localitzat enlloc més. El comte d'Empúries era acompanyat pels germans Guillermo Seniofredi, Raimundo de Palau, Reinardo i Dalmachii germans i uns altres Dalmacii i Guillermi germans.⁽⁷⁷⁾ El 16 de gener de l'any 1029, un dels testimonis de la donació feta pels comtes Hug i Guisla i llur fill Ponç es deia Adalbertus de Isla. No en tinc cap més notícia a la documentació aplegada. A més a més, un actuà al comtat d'Empúries-Peralada i l'altre al d'Urgell. Però podrien pertànyer a la mateixa família.⁽⁷⁸⁾ El 7 de març de l'any 1055 Vuilielmi Gaucfredi i la seva esposa Guilla van fer una permuta amb Segario i la seva esposa Rodlens i llurs fills Gaucfred i Arnal. Segario, Rodlens i llurs fills donaren 10 unces d'or de Barcelona i el seu molí situat al riu Sambucae i una trilea amb terra i vinya i amb un hort que tenien de Sant Pere de Rodes situat a Figueres. A canvi, Guillem Gaucfred i la seva esposa Guisla els donaren *supra scripto alodio*. De la família formada per Seguer, la seva esposa Rodlens i llurs fills ja en tenim altres notícies. Pertanyerien a una família de grans propietaris de la zona de Santa Maria de Vilabertran. Gaufred Seguer era senyor d'en Bernardus Remundi, a qui donà diversos feus. Els fills del dit Bernardus Remundi quedaren sota batllia del seu senyor. Gaufred Seguer posseïa una peça de terra a la parròquia de Sant Pere de Figueres el 14 de març de l'any 1075.⁽⁷⁹⁾ Desconeixem els pares

75. MARTÍ I CASTELLÓ, Ramon, *Els inicis de l'organització feudal de la producció al bisbat de Girona. Col·lecció diplomàtica de la Seu (817-1100)*, tesi doctoral presentada a la Universitat Autònoma de Barcelona, 1987, doc. 361; BELLVER I SANZ, Ignasi, *Creació*, doc. 31.

76. BELLVER I SANZ, Ignasi, *Creació*, pàg. 10.

77. BONNASSIE, Pierre, *Catalunya*, pàg. 202.

78. BONNASSIE, Pierre, *Catalunya*, tom II, pàg. 155, nota a peu de pàgina núm. 45: AC Urgell, Cart. I, núm. 660.

79. MARQUÈS, Josep M., *Scriptures*, doc. 64, 83, 85 i 218, i BELLVER I SANZ, Ignasi, *Creació*, doc. 11, 32 i 42.

d'en Gausfred Bastó, però sabem que posseïa alous al comtat de Peralada. En Lluís To ens diu que era senyor de Cervià. Des de finals del segle X, la seva família tenia propietats al costat del riu Ter, als termes de Celrà, Cervià de Ter i al comtat d'Osona. Era molt lligat a la casa comtal de Barcelona, a la qual jurava fidelitat l'any 1065 pels castells de Púbol i Cervià i, el mateix any, li ofería 20 *milites* per al servei d'host al comte. Era un *miles* de Girona representant de la nova noblesa feudal que fonamentava el seu poder en les armes. L'any 1069 participà en la fundació de Santa Maria de Vilabertran. Després de la fundació de Santa Maria de Vilabertran, situada al límit dels comtats d'Empúries, Besalú i Peralada, Gausfred Bastó devia mantenir estretes relacions amb els comtes d'Empúries.⁽⁸⁰⁾ El testament de na Constància el tenim documentat vers 1072-1073.⁽⁸¹⁾ Un dels signants que hi apareixen és en Petri Adalberti. Gràcies a aquest document sabem que al moment de la seva mort la testadora era propietària de tres masos, unes domus, diversos alous, dos camps i mig, quatre feixes de terra, dues peces de terra, un hort, una peça de vinya i una *comparatione*. Aquestes propietats eren situades a la zona del riu Sambuca, a la Villa Iudaica, a la villa Cabanes, a la sacreria d'Olives i als llocs d'Aregalio, Tureles i Acutes. Tots els masos eren ocupats per pagesos que en treballaven les terres. La pertinença de na Constància al grup de magnats i grans propietaris ens la confirma la seva presència al costat del comte d'Empúries i nombrosos bisbes, arquebisbes i magnats laics a la consagració de Santa Maria de Vilabertran el 9 de març de l'any 1069. Constància va fer donació de diversos drets a la canònica.⁽⁸²⁾ El testament del comte Ponç del 19 de maig de l'any 1078 establia que l'abat de Sant Pere de Rodes havia de redimir la meitat de l'església de l'alou d'Alamans amb delmes i primícies que pertanyia a en Pere Pelie. Segons l'I. Bellver, a l'acta del dia 9 de març de l'any 1069 Rodlens i els seus fills Gauzefredus Segarii i Arnaldus Segarii donaren als canonges de Vilabertran una peça de terra que afrontava amb l'alou d'en Petri Pellie. El 28 de novembre de l'any 1069 Ponç donà a Santa Maria de Vilabertran una peça de terra situada a la parròquia de Figueres que afrontava amb terra d'en Petrus Pella.⁽⁸³⁾ La fundació de Santa Maria de Vilabertran va ser impulsada, entre d'altres, per Pere Rigall. La família Rigall tenia el patrimoni a la zona de Rabós i Garriguella. El seu patrimoni semblaria que era elevat, però no prou per incloure'l dins d'una categoria social elevada.⁽⁸⁴⁾ El 8 de novembre de l'any 1079, un Guillem Gaufred actuà com a marmessor de Galceran, al costat d'en Dalmau Seguí i d'un Guifred Seguí. En Josep M. Marquès, a la seva obra sobre Santa Maria de Vilabertran, docu-

80. TO I FIGUERAS, Lluís, *Família*, 1997, pàg. 184; GISPERT I RICARDO, Joan, "El procés de feudalització: anàlisi de la conflictivitat en la gestió del domini de Vilabertran. Segle XII", *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, (1998), pàg. 171. Era emparentat amb la família dels Llers.

81. Membre del llinatge de Cabanes. MARQUÈS, Josep M., "Llinatges", (1995), pàg. 90.

82. BELLVER I SANZ, Ignasi, *Creació*, doc. 33.

83. BELLVER I SANZ, Ignasi, *Creació*, doc. 10 i 15.

84. TO I FIGUERAS, Lluís-BELLVER I SANZ, Ignasi, "Les fundacions de Santa Maria de Celrà i Santa Maria de Vilabertran en el context de la societat feudal (1053-1069)", (1987), pàg. 10-21.

menta un Guilielmus Gaufredi que signa com a testimoni a la donació d'un molí feta per Gilabert per a Santa Maria de Vilabertran. També en foren testimonis Petrus Guilielmi, Miro, Raimundus Mironi, Bernardi Seniofredi, i Petri Seniofredi.⁽⁸⁵⁾

El testament sacramental d'Emma és del dia 8 de gener de l'any 1024. Pierre Bonnassie en parla quan documenta les donacions de *berregano*. Un teixit que sembla que va ser utilitzat sobretot a la vestimenta femenina per a la confecció de faldilles. Però se'n feien també, de vegades, calces i cobrellits.⁽⁸⁶⁾ L'ardiaca Ponç seria un dels darrers propietaris d'esclaus. El seu testament del 20 de gener de l'any 1026 recull l'alliberament d'un home i les seves dues filles.⁽⁸⁷⁾

La relació de Sant Pere de Rodes amb alguns aristòcrates del comtat de Girona també la tenim documentada. A mitjan segle XI, a la vall d'Aro i als seus voltants hi hauria un important grup de magnats que formarien part dels llinatges aristocràtics que governaven els comtats catalans. Posseïen importants possessions escampades al comtat de Girona i a altres comtats. També posseïen objectes en plata, or i numerari. El levita i jutge Guitard, l'any 1064, posseïa aous i béns a la vall d'Aro i a Jafre, Maçanet, Llampaies i altres indrets.

També tinc documentats diversos signants que només utilitzen un nom simple. Es tracta de Guitardus, Jorbertus, Blanchez, Ollisindus, Guadall, Guillelmus, Emerici, Dalmathius, Stephanus, Seniofredi, Gustremiri, Artallus, Matheus, Guiliberti, Adalbertus, Gilabertus, Gaucefredi, Vmbertus, Athanolf, Udelard, Alamans, Maiassens, Benedictus, Ademarus i Bernardus. La seva aparició a documents comtals pot ajudar-nos a identificar-los com a aristòcrates, magnats o *milites* de l'entorn comtal.⁽⁸⁸⁾ Però no sabem a quin grup caldria incloure cadascun dels noms. La utilització de nom únic tampoc no ajuda gaire si el que volem és establir possibles filiacions. Alguns d'aquests noms (Bernardus, Vmbertus, Guillelmus, Ademarus, Adalbertus i Dalmathius) apareixen també utilitzats com a primer nom dins de noms dobles. Les poques dades que tinc dels signants no deixen dir si els que signen amb nom únic són els mateixos que a altres textos signen amb nom doble.

LA COMUNITAT DE MONJOS

Hildesind és un dels pocs membres de la comunitat de qui coneixem un xic el seu origen familiar. Fill d'un cert Tassi, hauria governat com a abat entre els anys 947 i 991. L'any 979, hauria succeït el bisbe Sunyer, fill del comte

85. Guillem Gaufred era membre del llinatge de Molins. Apareix documentat entre els anys 1055 i 1102; MARQUÈS, Josep M., "Llinatges", (1995), pàg. 102.

86. RIUS SERRA, J., *Cartulario*, doc. 491; BONNASSIE, Pierre, *Catalunya*, I, pàg. 364.

87. BARAUT, Cebrià, *Documents*, doc. 405; BONNASSIE, Pierre, *Catalunya*, I, 1979, pàg. 263.

88. TO I FIGUERAS, Lluís, *Família*, 1997, pàg. 221: l'any 1087 Athanolf feia deïa testamentària de molts feus que tenia per diversos senyors.

Gaufred, a la seu d'Elna. Aquesta seu va ser governada molt sovint per membres de la casa comtal emporitana durant el segle X. L'ascensió d'Hildesind seria una prova de l'estreta relació entre la casa comtal i Tassi i el seu fill Hildesind. La darrera notícia que tenim d'Hildesind és de l'any 991 i Joan Badia creu que aquest devia ser el de la seva mort.⁽⁸⁹⁾ Però jo tinc dubtes que realment Hildesind morís aquell any. Entre juliol i agost de l'any 1008, els monjos de Sant Pere de Rodes van respondre a l'encíclica anunciadora de la mort de Seniofred, abat de Ripoll.⁽⁹⁰⁾ Fan saber que els ha abandonat el *summo episcopo sacerdote Heldesindo*, que crec que es tracta de l'abat Hildesind. M'inclino a creure que hauria mort el mateix any 1008 o en una data propera. Durant el govern de l'abat Hildesind, l'any 982, el monestir de Sant Pere de Rodes i el seu abat van rebre un nou precepte reial.⁽⁹¹⁾ Al document s'hi diu textualment: *interviniente dilecta conjuge nostra Ema*. La muller del mateix rei sembla que recolzava la petició de l'abat de Sant Pere de Rodes. El document no ens en diu res més. A cap més document no hi apareix un recolzament tan directe com aquest. Per aquesta raó no es pot dir res més sobre la relació entre tots dos personatges.

Entre els noms dels monjos, hi destaca una gran majoria de noms d'origen germànic. També destaca aquest predomini si mirem les signatures dels testimonis dels diferents documents al llarg dels segles IX i X. Aquest fet m'inclina a pensar que realment el grup comunitari tindria probablement el seu origen a les terres i dominis veïns del monestir. El fet de trobar noms d'origen bascoide o pirinenc no crec que pugui ser prou raó per establir que el seu origen seria forà a les terres empordaneses. Tot i que es tracta d'un col·lectiu de religiosos, els noms que tenen un origen romanoclassic o clarament cristià, tot i ser el segon grup més important, és molt minoritari. De fet, a la diòcesi d'Elna, i potser també als comtats d'Empúries-Peralada o al de Besalú, les influències franques hi van tenir més importància des de ben aviat a causa de llur entrada primerenca sota dominació franca. La gran diversitat de noms germànics entre l'any 800 i el 990, tot i la moda, demostraria una arribada de famílies o individus germànics força important.⁽⁹²⁾

De monjos a qui puguem identificar els orígens familiars gairebé no en tenim. Per aquesta raó és especialment interessant el cas del fill dels comtes emporitans anomenat Pere, que entrà a la comunitat l'any 1064.⁽⁹³⁾ Ens permet

89. BADIA I HOMS, Joan, *L'arquitectura medieval de l'Empordà*, II, Girona, Diputació de Girona, 1981, pàg. 62-63. Florence Gadel també datava el govern d'Hildesind entre els anys 979 i 991; GADEL, Florence, *Les évêques d'Elne. Contribution à l'étude d'un patrimoine épiscopal durant le haut Moyen Âge*, mémoire de maîtrise inédita presentada a la Universitat de Perpinyà l'any 1991, appendice II: Episcologie de 832 à 1030. Al volum XIV de la *Catalunya Romànica*, dedicat al Rosselló, hi ha la llista dels bisbes d'Elna anteriors a l'any 1300. Hildesind hi apareix governant fins a l'any 991. A partir de l'any 993 ja documenten el bisbe Berenguer I. Cal suposar que Hildesind ja era mort? *Catalunya Romànica*, vol. XIV: El Rosselló, 1993, pàg. 56.

90. JUNYENT I SUBIRÀ, Eduard, *Diplomatari*, doc. núm. 8.

91. ABADAL, Ramon d', *Catalunya*, II, apèndix de Sant Pere de Rodes IV.

92. BOLÒS I MASCLANS, J. de i MORAN I OCERINJAUREGUI, Josep, *Repertori d'antropònims catalans. I: RAC*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1994, pàg. 29-49.

93. VILLANUEVA, J., *Viage*, XV, apèndix XVI.

de documentar no només el seu origen. També el mecanisme i la cerimònia d'entrada a l'abadia. Segons Joan Badia i Homs, aquest Pere arribaria a ser abat de Sant Pere de Rodes.⁽⁹⁴⁾ La documentació que s'ha conservat no aclareix quan va ser nomenat abat, ni quan va deixar el càrrec. Fins l'any 1069, tinc documentada la presència d'un Petrus *abba*. Quan el fill dels comtes entrà al monestir, ja hi governava un abat anomenat Petrus. Després de l'any 1069, ja no apareix documentat cap més Petrus *abba*. El mateix Joan Badia, en donar la biografia dels diferents abats de Sant Pere de Rodes anteriors a l'any 1300, documenta un abat anomenat Pere que hauria governat entre els anys 1054 i 1072. Podria ser el mateix Petrus Dalmathius, que governà des del 1040 fins al 1054.⁽⁹⁵⁾ L'abat Pere, que acabà de governar l'any 1072, era abat al moment de l'entrada del fill dels comtes empordanesos al monestir. A cap de les biografies dels abats anomenats Pere que recull Joan Badia, de cap d'ell no diu que fos el fill dels comtes Ponç i Adelaida. Sabem que era molt freqüent que els abats fossin fills de les cases comtals i vescomtals, però en aquest cas no tinc prou elements que em permetin d'assegurar-ho.

La documentació de què dispoço crec que em permet d'identificar alguns personatges que duen el mateix segon nom que els monjos de Sant Pere de Rodes. Es tracta de magnats i *milites* del comtat d'Empúries, que sovint actuen al costat del comte, fent de testimonis de donacions, judicis i altres esdeveniments en els quals Sant Pere de Rodes surt afavorit. De fet, no tinc cap document que em permeti de relacionar aquests personatges directament amb Sant Pere de Rodes. Tampoc no es diu enlloc que mantinguin alguna mena de lligam familiar. La variació de grafia d'algun d'aquests noms es podria deure a l'acció de l'escrivà que redactà el document o del copista que ens el transmeté segles després. Queda clar que no es pot demostrar documentalment l'existència d'un lligam de parentiu directe entre els monjos i les famílies dels *milites*. L'única cosa clara és que noms com Guillermi, Bernardi, Sonifredi (a Seniofredi), Dalmacii o Gasfredi (o Gausfredi) eren noms molt ben documentats entre les famílies de l'entorn del comte d'Empúries. Una possible hipòtesi seria que els monjos que duen aquests segons noms fossin fills de famílies del comtat d'Empúries.

CONCLUSIÓ

La relació de Sant Pere de Rodes amb les autoritats laiques com la més ben documentada és l'aspecte més ben documentat a les fonts altmedievales de l'abadia empordanesa. El grup comtal i especialment el casal d'Empúries-

94. *Catalunya Romànica*, VIII, 1989, pàg. 68: apèndix genealògic: Els comtes d'Empúries: Pere, abat de Sant Pere de Rodes i fill dels comtes Ponç I i Adelaida de Besalú. Aquesta mateixa filiació també la recull AURELL, Martin, *Les noces du comte. mariage et pouvoir en Catalogne (785-1213)*, París, Publications de la Sorbonne, 1995, pàg. 560, tableau IV: Comtes d'Empuries et Rosselló.

95. *Catalunya Romànica*, vol. IX, (1990), pàg. 661.

Peralada és el més conegut per sobre d'eclesiàstics i particulars. Podem observar una tendència que caldria verificar estudiant el cas d'altres monestirs per tal de saber si realment aquest predomini aristocràtic també existeix o és només fruit de la casualitat que hauria afavorit la conservació d'un tipus de fonts i no un altre.

De la relació dels monjos amb els comtes d'Empúries-Peralada en tenim més exemples que no de la relació amb altres cases comtals. La relació amb els comtes de Barcelona va ser important al segle X, però tot sembla indicar que al segle XI aquesta relació minvaria. S'hauria de comprovar si aquest fet també es dona en la relació dels comtes amb altres cases religioses veïnes de Sant Pere de Rodes. En cas que el resultat fos afirmatiu seria molt significatiu que al segle XI aquesta minva coincidís amb el reconeixement de la preeminència de la casa barcelonina per damunt de les altres cases comtals catalanes i amb el moment en què s'imposava a les diverses revoltes nobiliàries, establia contactes amb els comtes occitans i amb els prínceps d'altres reialmes cristians de la Península Ibèrica, els normands, els aquitans i els burgunyons.⁽⁹⁶⁾ Coincidint amb aquesta obertura vers l'exterior minvarien les seves relacions amb les cases religioses del nord-est de Catalunya. Ens hauríem de demanar com a hipòtesi si aquesta tendència a l'allunyament mostraria un interès comtal per deixar de banda els interlocutors catalans obrint-se a l'exterior. Però també podria ser que hi hagués una voluntat monacal de privilegiar llur relació amb els comtes emporitans i les autoritats més properes geogràficament. Aquesta tendència coincidiria amb el desig clar de concentrar el patrimoni el més a prop possible de l'abadia. Jordi Bolòs i Víctor Hurtado ens han mostrat que la regió de l'Albera i la plana empordanesa delimiten una regió natural situada entre l'antiga Via Augusta i el mar, que mantingué una forta cohesió a tota l'alta edat mitjana malgrat la divisió política. Les relacions privilegiades de St. Pere de Rodes amb els comtes emporitans serien el resultat de la coincidència d'abats i comtes. Aquests darrers afavoriren també la seu gironina i altres cenobis de la zona (Roses, Colera, Banyoles).⁽⁹⁷⁾ Els contactes amb altres cases comtals (Besalú, Tolosa i Carcassona) també mostrarien aquesta orientació. El cas dels comtes de Besalú és especial. Es troben entre les autoritats que dotaren la cel·la de Sant Pere quan encara depenia de Sant Esteve de Banyoles. I anys més tard van fer donacions de propietats que havien estat de l'Adalbert, que es revoltà i assassinà el comte Guifré de Besalú. Pot ser que paral·lelament a la política dels comtes de Barcelona el mateix monestir obrís els seus contactes vers l'exterior. Després de la consolidació del seu patrimoni aconseguida a grans trets al segle X, gràcies als comtes d'Empúries-Peralada. Al segle XI establirien contactes amb els comtes més allunyats: Cerdanya, Pallars Sobirà, Urgell i Rosselló.

96. Entre els anys 930 i 1050, els intercanvis matrimonials de les famílies comtals responen a l'establiment de contactes exteriors que en el futur afavoreixin l'expansionisme (AURELL, Martin, *Les nocces du comte. Mariage et pouvoir en Catalogne (785-1213)*, París, Publications de la Sorbonne, 1995, pàg. 216.

97. BOLÒS, Jordi-HURTADO, Víctor, *Atles*, 1999, pàg. 64.

Els contactes que va mantenir amb les diferents autoritats es poden dividir en els que serien directes i d'efectes permanents dels que podem considerar circumstancials. Dins del primer grup hi podem incloure els donants de propietats i els assistents a actes celebrats dins del mateix recinte religiós o en el seu favor. Tot i que en el cas d'actes a favor de Sant Pere de Rodes la presència de les diferents autoritats laiques no crec que mostri amb certesa si hi assisteixen pels lligams que els uniria a Sant Pere de Rodes o pels lligams que els uniria als diferents comtes. Aquest dubte ens assalta quan tractem la presència dels magnats de la cúria comtal. El testament demostraria una relació més o menys directa entre el testador i els diferents beneficiats, però la presència d'uns o altres testimonis no ha de tenir cap relació amb tots els beneficiats que s'esmenten al document. Michel Zimmermann ha mostrat que la redacció dels testaments aristocràtics respon a un comportament idèntic arreu dels comtats quan s'enceten amb donacions a les principals abadies catalanes. L'autor francès ho interpreta com un exemple de l'existència de solidaritats regionals. Hauríem d'analitzar quines eren aquestes abadies i demanar-nos la raó de la seva preeminència.

La relació de Sant Pere de Rodes amb els diferents poders feudals locals és la més ben documentada després de la relació amb les diferents cases comtals. Però es tracta d'una aristocràcia que sembla que al segle XI privilegià els contactes amb institucions religioses menys lligades al poder comtal, com la canònica de Santa Maria de Vilabertran. Tot i amb això, tot just ara comencem a conèixer un xic les relacions de l'aristocràcia local gràcies a les recerques, entre d'altres, d'en Lluís To, l'Ignasi Bellver, en Josep M. Marquès o, darrerament, en Joan Gispert. Aquest fet crec que du a matisar la tesi defensada per l'Ignasi Bellver i Sanz tot dient que la nova aristocràcia es relacionà alhora amb monestirs i canòniques. Caldria verificar, estudiant els casos d'altres abadies com poden ser Sta. Maria de Roses i St. Quirze de Colera, entre d'altres, si realment la noblesa local prefereix l'acostament a les canòniques en contraposició als monestirs benedictins perquè oferirien solucions diferents datades a les noves estructures socials i econòmiques feudals.⁽⁹⁸⁾ El cas de Rodes és especial donada la migradesa de fonts conegudes de la qual no deixarem mai de lamentar-nos i que ens obliga a fer-ne estudis a través d'altres institucions. Però el seu paper d'auxiliar dels comtes en llur acció política queda ben demostrat. És prou suggerent la visió exposada per Dominique Barthélemy quan parla de les connivències de l'Església i poders laics en cercar plegats el regne de l'ordre que demana el sotmetiment de la pagesia mitjançant una guerra i una violència no indiscriminades. L'aristocràcia també compartiria aquest desig tot lluitant per aconseguir una reestructuració de l'autoritat dins del mateix grup social que els fos més favorable.⁽⁹⁹⁾ En relació

98. BELLVER I SANZ, Ignasi, *Creació*, pàg. 64-72, recollit per GISPERT I RICARDO, Joan, "El procés de feudalització: anàlisi de la conflictivitat en la gestió del domini de Vilabertran. Segle XII", *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, (1998), pàg. 159.

99. BARTHÉLEMY, Dominique, *L'ordre*, 1990.

amb Sant Pere de Rodes, el paper i la importància dels aristòcrates feudals va ser menor que el de les diferents cases comtals. La major part dels magnats que he pogut identificar eren dels comtats d'Empúries-Peralada i Besalú. També n'hi ha algun dels comtats de Barcelona, Girona i les terres del bisbat de Beziers.

Les afinitats i la coincidència d'interessos polítics i econòmics entre bisbes, abats, comtes i nobles certament existirien, però són de mal definir i delimitar a partir del conjunt documental que he estudiat. He cregut veure l'existència de dos bàndols diferenciats dins del grup de bisbes a mitjans del segle XI. Un favorable a Sant Pere de Rodes i l'altre que no es va pronunciar.

Atacs i recolzament serien mostres d'actituds canviants, fruit tot sovint dels interessos d'uns i altres. L'any 1029 l'abat ha de comprar unes terres per ampliar l'alou del cap de Creus, però els comtes se'n reserven els boscos de Jòncols, Vinya Vella i Sant Romà. Crec que amb l'oposició dels monjos. L'entrada de Pere, fill del comte Ponç i Adela, fou aprofitada per rebre el bosc de Sant Romà, segurament demanat pels monjos. Altrament no sembla clar que facin donació d'un alou que es reservaren trenta-cinc anys abans.

Els membres del grup comunitari tindrien el seu origen a les terres i dominis veïns del cenobi. Això es desprèn de la coincidència entre els noms dels monjos i els testimonis dels diferents documents. Al segle XI el segon nom de diversos monjos coincidía amb el de magnats i *milites* del comtat d'Empúries: Guillermi, Bernardi, Senifredi (o Seniofredi), Dalmacii o Gasfredi (o Gausfredi). Possiblement els membres de la comunitat eren fills de les famílies comtals i aristocràtiques dels comtats catalans, però és difícil demostrar-ho de forma certa amb la documentació que he reunit.